

Kommunal.

Pension för mödan

Därför behövs ett rättvist pensionssystem

Rapport från Kommunal, 2025

Pension för mödan

Därför behövs ett rättvist pensionssystem

**Rapport av Sara Hamrin
Kommunal 2025**

Innehåll

Därför förtjänar Kommunals medlemmar ett rättvist pensionssystem	7
Därför granskar vi pensionen för välfärdens arbetare	9
Hur långt är ett arbetsliv och ett pensionärsliv?	15
Orkar medlemmarna hela vägen?	21
Vad får man i pension efter ett långt arbetsliv?	31
Så blev pensionen för 57-orna	43
Hur fungerar skyddsnäten för de med låga pensioner?	53
Lika regler, olika resultat – varför blir det så och vad kan vi göra åt det?	59
Övergripande analys och reflektion	60
Kommunals förslag för ett mer rättvist pensionssystem	64
Ordlista över pensionsbegrepp och referenser	66
Källförteckning	68

Från slit till trygghet - därför förtjänar medlemmarna i Kommunal ett rättvist pensionssystem

Ar 2022 publicerade Kommunal rapporten *Pension för mödan – det ska löna sig att ha arbetat*. Rapporten identifierade flera strukturella orättvisor i pensionssystemet som slår särskilt hårt mot medlemmarna i Kommunal. Den visade bland annat att många välfärdsarbetare, trots ett helt arbetsliv i samhällsbärande yrken, inte får en inkomstpension som går att leva på. I stället behöver de förlita sig på garantipension och bostadstillägg för att klara sin försörjning.

Ett av de största problemen är att pensionsåldern successivt höjs för att anpassa systemet till en ökande genomsnittlig livslängd. När pensionerna ska fördelas över fler år är den politiska lösningen att människor ska arbeta längre upp i åldrarna. Men den ökande livslängden är ojämnt fördelad mellan olika grupper i samhället. De med eftergymnasial utbildning har sett sin livslängd öka mer än dubbelt så mycket jämfört med de som saknar sådan utbildning. Dessutom börjar arbetare ofta sitt yrkesliv tidigare, vilket innebär att de arbetar fler år, men ändå riskerar att få en lägre pension.

Ett annat avgörande problem är arbetsmiljön inom välfärdssektorn. Höga sjuktal och tunga arbetsvillkor gör att många har svårt att orka arbeta fram till riktåldern. I takt med att pensionsåldern höjs blir situationen alltmer ohållbar. För många av medlemmarna i Kommunal var det redan en utmaning att nå den tidigare pensionsåldern som var 65 år.

Mot denna bakgrund är behovet av att lyfta pensionsfrågan större än någonsin. Denna rapport undersöker hur pensionerna för medlemmarna i Kommunal har utvecklats sedan 2022. Genom denna rapport vill Kommunal fortsätta driva debatten om en mer rättvis och hållbar pension. En pension som speglar insatsen och slitaget av ett långt arbetsliv.

Malin Ragnegård
förbundsordförande
Kommunal

Kapitel 1

Därför granskar vi pensionen för välfärdens arbetare

I Sverige är pensionen tänkt att spegla det arbete vi har lagt ner under livet. Men i dag krävs inte bara ett långt arbetsliv för att få en bra pension. Det krävs också att du orkar jobba högt upp i åldrarna. Problemet är att den som börjar arbeta tidigt ofta inte har samma möjligheter att arbeta längre. Det gäller särskilt i yrken där kroppen riskeras att bli utsliten.

Det svenska pensionssystemet bygger på principen om livsinkomst. Men när den som arbetat ett helt arbetsliv ändå behöver förlita sig på grundskyddet, uppstår frågan: fungerar systemet som det var tänkt. Och vad säger det om hur vi värderar olika människors arbetsliv?

I den här rapporten visar vi hur pensionerna faktiskt blir för välfärdens arbetare. Vi undersöker vad riktåldern innebär i praktiken, hur arbetsmiljön påverkar möjligheten att orka arbeta längre, och vilka konsekvenser konstruktionen av pensionssystemet får för dem som står i frontlinjen i vård, skola och omsorg.

Ett pensionssystem som bygger på intjänade pensionsrätter behöver ett starkt och generöst skyddsnät för de som haft låg eller saknar inkomst under livet. Grundskyddet är helt avgörande för tryggheten i det svenska pensionssystemet. Men dagens modell, där garantipension räknas av mot den inkomstgrundade pensionen, skapar snedvridna drivkrafter och suddar ut skillnaden mellan den som arbetat deltid, heltid eller inte alls. Vi menar att det är dags att överväga en annan modell: som inte skapar motsättning mellan de som arbetat mycket med låg inkomst och de som inte arbetat. En modell som lägger en stabil bottenplatta för alla.

Grafiken på nästa uppslag visar pensionssystemets största dilemma: den som arbetar längst lever inte alltid längst. Samma pensionsregler gäller för alla, men alla har inte samma möjlighet att leva upp till dem.

Två yrkesliv i samma pensionssystem

Vårdbiträde

År i arbetslivet:

47 år

År som pensionär:

15 år

Födelseår: 1965

Utbildningsnivå:
Förgymnasial

Börjar jobba: 18 år gammal

Föräldraledig:
36 månader

Månadslön:

27 900:-

65 år är den genomsnittliga åldern för uttag av pension bland medlemmarna i Kommunal.

Pension innan riktålder, 65-67 år:

16 550:-

Går i pension: 65 år gammal

Pension efter riktålder, över 67 år:

23 289:-

Förväntad livslängd: 80 år

Källa: Pensionerna är typfallsberäkningar enligt de antaganden om ålder, intjänandeår och inkomst som framgår i infografiken. Livslängdsantaganden i exemplet tar utgångspunkt i SCBs statistik över förväntad livslängd för grupper med olika lång utbildning. Uppgifter om lön är hämtat från SCBs lönestatistik för enhetschef och vårdbiträde inom offentlig sektor.

Infografiken visar hur pensionsnivån efter ett helt arbetsliv skiljer sig beroende på yrke, lön, utbildningsnivå och livslängd. Enhetschefen får nästan dubbelt så hög pension som vårdbiträdet, trots färre år i arbete.

Skillnaderna förstärks av riktålderns konstruktion och livsinkomstprincipen, som inte tar hänsyn till hur länge människor faktiskt orkar eller lever.

Enhetschef

År i arbetslivet:

42 år

År som pensionär:

20 år

Inledning

1.1 Syfte

Syftet med denna rapport är att belysa hur olika delar av pensionssystemet samverkar med faktorer som arbetslivets längd, arbetsmiljö, inkomstnivå och livslängd. Rapporten beskriver både den allmänna pensionen som staten ansvarar för samt tjänstepensionen som hanteras av arbetsmarknadens parter. Fokus ligger på att beskriva vilka effekter systemens nuvarande utformning har för yrkesgrupper med lägre inkomster och hög fysisk belastning.

Utgångspunkten är att pensionssystemet är uppbyggt kring en livsinkomstprincip och en riktålder som justeras utifrån befolkningens genomsnittliga livslängd. I rapporten undersöks i vilken utsträckning dessa konstruktioner svarar mot faktiska mönster i arbetsliv och hälsa för medlemmarna i Kommunal. Syftet är att synliggöra hur pensionsnivån påverkas av olika arbetsliv, samt att bidra med kunskap som kan ligga till grund för fortsatt analys och diskussion om systemens träffsäkerhet och fördelningseffekter.

1.2 Frågeställningar

Rapporten utgår från fyra övergripande frågeställningar:

- Hur påverkar införandet av riktålder pensionsutfallet för personer i yrken där inträdet i arbetslivet sker tidigt och arbetsmiljön är fysiskt krävande?
- I vilken utsträckning har arbetsvillkor och sjukfrånvaro betydelse, för möjligheten att arbeta fram till riktåldern, och hur påverkar det antalet intjänandeår?
- Hur utvecklas den totala pensionen för olika typfall, beroende på lönenivå, sysselsättningsgrad, uttagsålder och tjänstepensionsavtal?
- Hur påverkar grundskyddets konstruktion pensionens nivå för personer med låg livsinkomst?

1.3 Rapportens upplägg

Rapporten är strukturerad i tematiska kapitel som belyser centrala aspekter av pensionssystemets funktion i relation till medlemmarna i Kommunal.

Kapitel 2 behandlar förändringen av pensionsåldern och införandet av en riktålder. Här beskrivs hur denna reform påverkar personer i yrken med tidigt arbetslivsinträde och lägre förväntad livslängd.

Kapitel 3 analyserar arbetsmiljöns betydelse för arbetsförmågan upp till riktåldern. Fokus ligger på belastningsnivåer, sjukfrånvaro och effekter av reformen *Trygghetspension*.

Kapitel 4 redovisar typfallsberäkningar som visar hur pensionens storlek utvecklas för olika arbetsliv, lönenivåer och avtalsområden. Särskild uppmärksamhet ägnas åt skillnader i pension mellan heltid, deltid och utebliven livsinkomst.

Kapitel 5 presenterar statistik över faktiska pensionsutfall för medlemmar födda 1957. Genom jämförelser med hela årskullen belyses hur utfallet skiljer sig åt för Kommunals medlemsgrupp.

Kapitel 6 beskriver grundskyddets roll i det svenska pensionssystemet och analyserar hur dess konstruktion påverkar ersättningsnivån för dem med låg eller oregelbunden livsinkomst.

Avslutningsvis sammanfattas resultaten i en analys i det sjunde kapitlet, där tre övergripande systemeffekter identifieras: Skillnader i livslängd, skillnader i arbetsförmåga och begränsningar i kompensationsgraden. Rapporten diskuterar också möjliga konsekvenser av dessa effekter för pensionssystemets legitimitet och träffsäkerhet. Här presenteras reformförslag som löser de utmaningar vi presenterar i utredningen.

1.4 Metod

Rapporten bygger på en kombination av deskriptiv statistik, registerdata, typfallsberäkningar och enkätresultat. Syftet är att belysa såväl systemets formella konstruktion som dess faktiska utfall för en medlemsgrupp med särskilda förutsättningar.

Följande datakällor och metoder har använts:

- Registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB) har beställts för att möjliggöra en genomgång av pensionsutfallet för personer födda 1957, som under arbetslivet varit medlemmar i Kommunal. Jämförelser görs med riksgenomsnittet för samma födelsekohort.
- Typfallsberäkningar har genomförts för att illustrera pensionens utveckling vid olika arbetsliv, lönenivåer, sysselsättningsgrad och tjänstepensionsavtal. Beräkningarna utgår från modeller som används av Pensionsmyndigheten och har anpassats för att spegla Kommunals avtalsområden.
- Statistik över arbetsmiljö och sjukskrivningar har inhämtats från Arbetsmiljöverket, Försäkringskassan, andra relevanta myndigheter samt statliga utredningar.
- Enkäter och medlemsundersökningar som tidigare genomförts inom Kommunals verksamhet har använts som komplement för att synliggöra upplevda villkor, hälsa och tilltro till pensionssystemet.

Rapporten avgränsar sig till att analysera förhållanden som är särskilt relevanta för medlemmarna i Kommunal, med fokus på den allmänna pensionen och dess samspel med tjänstepensionen. Analysen omfattar inte fördjupande finansiella bedömningar av alternativa reformförslag, men diskuterar vissa principiella konsekvenser av systemens nuvarande utformning.

Kapitel 2

Hur långt är ett arbetsliv och ett pensionärsliv?

Det svenska pensionssystemet är under förändring. Riksdagens beslut om att införa en rörlig riktålder innebär att pensionsåldern nu justeras uppåt i takt med att medellivslängden ökar. Syftet är att säkerställa systemets ekonomiska hållbarhet, men vad innebär det i praktiken för dem som arbetar i yrken där kroppen slits av tunga lyft och tuff arbetsmiljö?

Vad händer när riktåldern höjs för grupper som ofta börjar sitt arbetsliv i ung ålder, har små ekonomiska marginaler och ett fysiskt krävande arbetsliv? Och hur ser medellivslängden ut på gruppnivå? I detta avsnitt tittar vi närmare på hur riktåldern fungerar, vilka grupper som påverkas mest och vad förändringen betyder i praktiken för välfärdens arbetare. Det är den första pusselbiten i att förstå hur pensionssystemets konstruktion påverkar möjligheten till ett värdigt avslut på ett långt arbetsliv.

Pensionsålderns förändring och dess effekter på medlemmarna i Kommunal

Sedan beslut av riksdagen 2019 har pensionssystemet i Sverige genomgått en reformering där riktålder har införts som ett nytt och rörligt åldersmått för uttag av allmän pension. Riktåldern är tänkt att följa förändringar i den genomsnittliga återstående livslängden och justeras årligen med sex års framförhållning. Den ska fungera som styrålder för uttag av inkomstpension, garantipension, inkomstpensionstillägg och bostadstillägg, samt för åldersgränser inom trygghetssystem och arbetsrätt (Pensionsmyndigheten 2025a).

Syftet med införandet av riktåldern är att säkra pensionernas finansiella hållbarhet i takt med att medellivslängden ökar. Det innebär att varje generation som lever längre, också förväntas arbeta längre för att inte urholka nivån på de framtida pensionerna (Prop. 2018/19:133).

Men trots att medellivslängden i Sverige har ökat i genomsnitt med cirka 8–9 år sedan 1970-talet (SCB 2024) är denna ökning ojämnt fördelad. Skillnader i livslängd mellan olika socioekonomiska grupper kvarstår, och i vissa fall ökar de. Enligt SCB:s statistik lever kvinnor med enbart förgymnasial utbildning i genomsnitt upp till sex år kortare än kvinnor med eftergymnasial utbildning (SCB 2023).

Detta skapar särskilda utmaningar för många av medlemmarna i Kommunal. De arbetar ofta inom fysiskt krävande yrken och påbörjar sitt arbetsliv tidigare än andra grupper med längre utbildning. När pensionsåldern successivt höjs, innebär det i praktiken att de både får ett längre arbetsliv och färre år som pensionärer. Skillnaderna i livslängd, arbetsvillkor och möjligheten att arbeta högt upp i åldrarna väcker därmed frågor om hur rättvist ett livslängdsjusterat pensionssystem egentligen är.

2.1 Så fungerar riktåldern

Riktåldern infördes 2019 och börjar gälla fullt ut från och med 2026. Den ersätter den tidigare fasta pensionsåldern med en ålder som justeras utifrån hur länge människor förväntas leva. Syftet är att skapa ett system som är ekonomiskt hållbart i takt med att medellivslängden ökar (Prop. 2018/19:133; Pensionsmyndigheten 2024a).

Hur mycket riktåldern ska höjas beror på hur mycket livslängden har ökat sedan 1994. Principen som används kallas ”två-tredjedelsregeln”: två tredjedelar av ökningen i livslängd ska läggas till arbetslivet, och en tredjedel till pensionstiden. Det betyder att om återstående livslängd vid 65 år har ökat med tre år, höjs riktåldern med två. Denna riktålder fastställs varje år av regeringen, med sex års framförhållning, baserat på statistik från Statistiska centralbyrån (SCB). (Prop. 2018/19:133)

För dem som är födda under 1960-talet har riktåldern redan fastställts till 67 år. För yngre generationer beräknas den bli ännu högre – upp till 69 eller 70 år för dem som är födda på 1990-talet, om livslängden fortsätter att öka (Pensionsmyndigheten 2024a).

Tabell 1. Tidigaste pensionsuttag och riktålder per födelseår

Född	Tidigast uttag av allmän pension	Tidigast uttag av garantipension
1958	61	66
1959	62	66
1960	62	67
1961	63	67
1962	63	67
1963	64	67
1964	64	67
1965	64	67
1966	64	67
1967-1969	64	68
1970-1980	65	68
1981-1983	65	68
1984-1996	66	69
1997-1999	66	70
2000-2014	67	70

Källa: Pensionsmyndigheten 2024

En annan viktig del i konstruktionen är de så kallade delningstalen¹, som avgör hur den intjänade pensionen fördelas över livstiden. Delningstalen baseras på genomsnittlig livslängd i hela befolkningen. Konstruktionen tar inte hänsyn till att vissa grupper, exempelvis lågavlönade i tunga yrken, i praktiken lever kortare. Det innebär att dessa personer får sin pension fördelad över fler år, vilket ger lägre pension per månad. Samtidigt visar statistiken att livslängden på gruppnivå är kortare. (Prop. 2018/19:133; Pensionsmyndigheten 2025).

Räkneexempel: vad skulle riktåldern bli för tjänstemän och arbetare om pensionsåldern var differentierad efter utbildningsnivå?

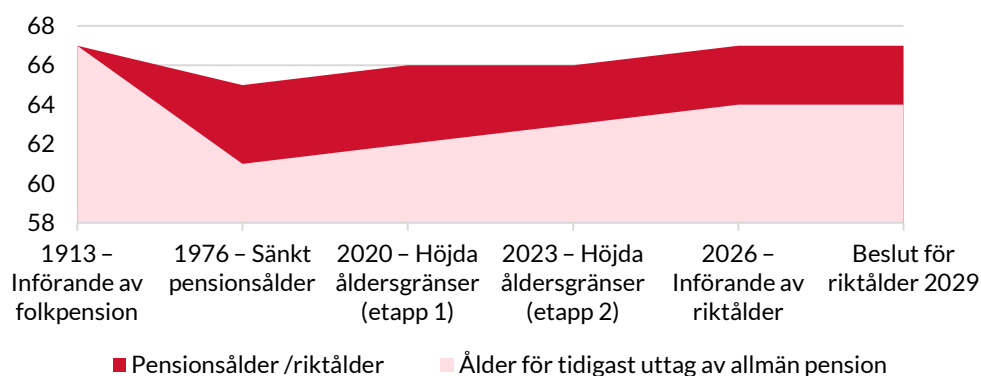
För att illustrera hur skillnader i återstående livslängd påverkar riktåldern har vi gjort en jämförelse mellan arbetare och tjänstemän utifrån statistisk förväntad livslängd. Utgångspunkten är den genomsnittliga återstående livslängden vid 65 års ålder, som är betydligt lägre för arbetare än för tjänstemän (SCB 2024). Om riktåldern skulle anpassas efter respektive grupps förväntade livslängd, skulle arbetare få en riktålder på cirka 62 år, medan tjänstemän skulle få en riktålder på omkring 67,5 år. Beräkningen visar tydligt hur nuvarande modell, som bygger på genomsnittlig livslängd i hela befolkningen, missgynnar grupper med kortare återstående livslängd.²

¹ Den årliga inkomstpensionen beräknas med hjälp av ett delningstal (62 kap. 28–29 §§ SFB). Delningstalet är ett tal med vilket man dividerar pensionsbehållningen för att få fram pensionens årsbelopp. Delningstalet anger i huvudsak hur många år en person genomsnittligt har kvar att leva vid tidpunkten för pensionsuttaget. (Pensionsmyndigheten 2025b)

² Beräkningen av fiktiv riktålder för arbetare och tjänstemän är en förenkling och baseras på återstående medellivslängd. Baseras på återstående medellivslängd vid 65 års ålder enligt SCB:s livslängdstabeller år 2024 (SCB, 2023). Formeln för beräkningen är hämtad från Pensionsåldersutredningens metodbeskrivning för konstruktion av riktålder ("Konstruktion av riktålder", Pensionsåldersutredningen 2013).

Figur 1. Historisk ålder för pension

Diagrammet visar förändringar i pensionsålder, riktålder och tidigaste uttagsålder för allmän pension i Sverige över tid. På X-axeln visas kalenderår från 1913 till 2029. På Y-axeln visas ålder. Den röda ytan representerar pensionsålder och riktålder enligt lagstiftning vid olika tidpunkter. Den rosa ytan visar den lägsta ålder vid vilken individer har kunnat börja ta ut allmän pension. Diagrammet illustrerar hur pensionssystemet gått från en fast pensionsålder (65 år) till en rörlig riktålder som stiger i takt med medellivslängden.

Eget diagram, källa: Pensionsmyndigheten, regeringen.se, SCB. Folkpension infördes 1913 med åldersgräns 67 år

2.2 Skillnader i livslängd mellan socioekonomiska grupper

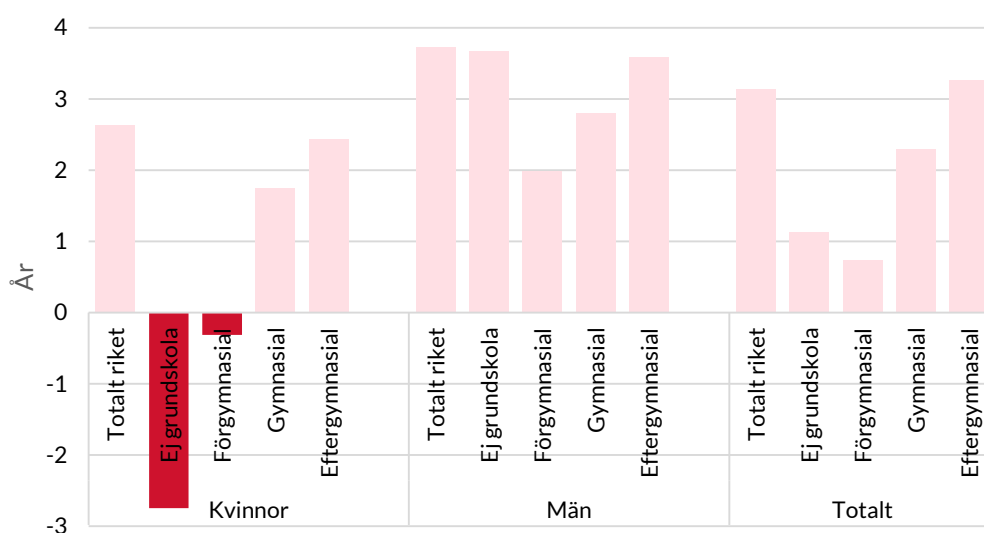
Även om medellivslängden i Sverige har ökat kraftigt sedan 1970-talet, är denna utveckling långt ifrån jämnt fördelad mellan olika grupper. Statistiska Centralbyrån (SCB) visar att utbildningsnivå är en avgörande faktor: kvinnor med enbart förgymnasial utbildning har i genomsnitt sex år kortare livslängd än kvinnor med eftergymnasial utbildning (SCB 2023). För män är skillnaderna liknande, men generellt något mindre.

Det är i denna grupp, kvinnor som fortfarande saknar en gymnasial utbildning, som en del av arbetskraften inom välfärden återfinns. De arbetar till exempel inom omsorg, skola, städ och andra sektorer. Det är ofta kontaktyrken med hög fysisk belastning, oregelbunden arbetstid och ofta psykiskt påfrestande arbetsmiljöer. Arbetsmiljöverkets mätningar visar att dessa yrken rapporterar mer frekventa tunga lyft och högre anspänning än kontors- och tjänstemannayrken (Arbetsmiljöverket 2024). Det är yrken där arbetsförmågan slits ned snabbare än i många andra delar av arbetsmarknaden.

Samtidigt visar forskningen att de som börjar arbeta tidigt i livet tenderar att ha kortare förväntad livslängd (Pensionsmyndigheten 2024b). Detta skapar en särskild problematik för många arbetare: de förväntas arbeta längre upp i åldrarna till följd av riktålderns höjning, trots att deras hälsa och livslängd inte förbättrats i samma takt som befolkningen i stort.

Figur 2. Förändring i medellivslängd 2000–2023 efter kön och utbildningsnivå

Diagrammet visar förändringen i medellivslängd i antal år mellan åren 2000 och 2023. X-axeln visar kön (kvinnor, män, totalt) uppdelat efter utbildningsnivå: ej grundskola, förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning. Y-axeln visar förändringen i medellivslängd i år. Diagrammet illustrerar att livslängden ökat mest för högutbildade, medan den för vissa grupper – särskilt kvinnor med låg utbildning – har stått still eller förkortats.

Källa: SCB

Den genomsnittliga pensioneringen sker fortfarande före den formella riktåldern, men gapet mellan faktisk och förväntad pensionsålder minskar snabbt. Samtidigt finns det en tydlig trend: många i arbetaryrken lämnar arbetslivet tidigare av hälsoskäl, medan de med högre utbildning och mindre fysiskt slitsamma jobb har större möjligheter att arbeta längre (TCO 2024; Arbetsmiljöverket 2024).

Denna utveckling riskerar att förstärka ojämlikheten i pensionssystemet. Ett system som bygger på antagandet om en ständigt ökande och jämnt fördelad livslängd riskerar att bli djupt orättvist när skillnaderna i liv och hälsa i själva verket ökar.

Delanalys. Riktåldern skaver för välfärdens arbetare

► Arbetar längst, lever kortast

Kvinnor i välfärdsyrken med kortare utbildning börjar yrkeslivet tidigt men har kortare återstående livslängd än tjänstemän – ändå omfattas de av samma höjda riktålder och delningstal.

► Dubbel bestraffning

Fler år i arbete kombineras med färre år som pensionärer och en lägre månadsutbetalning, eftersom pensionen fördelas över en livslängd de statistiskt inte uppnår.

(För en sammanhållen diskussion om konsekvenser och reformbehov – se slutanalysen i kapitel 7.)

Kapitel 3

Orkar medlemmarna hela vägen?

Pensionssystemet bygger i dag på antagandet att människor kan arbeta allt längre upp i åldrarna. Men vad krävs egentligen för att orka ett helt arbetsliv?

I detta avsnitt riktar vi blicken mot arbetsmiljön, som är en avgörande men emellanåt nedprioriterad faktor när det gäller möjligheten att arbeta fram till riktåldern. Jobben i välfärden utförs i yrkesgrupper där kroppen används som arbetsredskap varje dag. Samtidigt har bemanningen tunnats ut och tempot blivit högre. För att förstå hur pensionssystemet fungerar i praktiken för medlemmarna i Kommunal behöver vi undersöka hur arbetsvillkoren och arbetsmiljön ser ut och vad de innebär för arbetsförmågan över tid.

Vi beskriver också hur sjukskrivningar påverkar arbetslivets längd, samt vad Trygghetspensionen har inneburit för möjligheten att avsluta arbetslivet med ekonomisk trygghet, för dem som slitits ned och saknar arbetsförmåga.

Arbetsmiljöns betydelse för arbetsförmåga fram till riktåldern

Riktåldern höjs nu till 67 år för 60-talisterna och 68 år för 70-talisterna. Reformen förutsätter att alla orkar jobba längre. (Regeringen 2019; Pensionsmyndigheten 2025). Verkligheten ser annorlunda ut: redan före den senaste höjningen lämnade 62 procent av arbetarna i kvinnodominerade LO-yrken arbetslivet före 65-årsdagen, jämfört med 27 procent i akademikeryrken (SCB 2024).

Underbemanning, hög arbetsbelastning och otillräcklig återhämtning är väldokumenterade hinder mot ett hållbart arbetsliv i Kommunals yrken – undersköterskor, vårdbiträden, barnskötare och personliga assistenter (Kommunal 2024b; Arbetsmiljöverket 2024).

Trots partsgemensamma satsningar som exempelvis friskfaktorer³ kvarstår problemen: arbetsmiljödata visar oförändrat höga nivåer av fysisk belastning, hög anspänning och sjukfrånvaro i välfärdssektorn (Arbetsmiljöverket 2023; Försäkringskassan 2024a).

Detta avsnitt beskriver hur dessa faktorer påverkar möjligheten att arbeta fram till riktåldern och analyserar vad som krävs för att vända utvecklingen.

3.1 Underbemanning, arbetstempo och press

Bemanningen i äldreomsorg, inom personlig assistans och i förskola är i dag dimensionerad utifrån ekonomiskt styrda minimikrav, utan marginal för sjukfrånvaro eller oförutsedda händelser. Vikarier saknas, sjukfrånvaro täcks sällan upp och ordinarie personal behöver arbeta snabbare för att fylla luckorna. Arbetsmiljöverket uppger att nära 65 procent av de anställda inom vård och omsorg svarat att de "sällan eller aldrig" hinner ta paus eller återhämta sig under ett arbetspass (Arbetsmiljöverket 2024). Krav, kontroll, stöd-modellen⁴ visar att långvarig hög anspänning,⁵ som är en kombination av höga krav och liten kontroll, ökar risken för hjärt- och kärlsjukdomar. Undersköterskor exponeras för hög anspänning dubbelt så ofta som genomsnittet på arbetsmarknaden och tre gånger så ofta som byggnadsarbetare (Arbetsmiljöverket 2024).

Kommunals arbetsmiljöstrategi beskriver konsekvensen: ständiga avbrott i återhämtningen driver både muskelsmärta och psykisk stress, vilket i sin tur ökar sjukfrånvaron och försvårar ett långt yrkesliv (Kommunal 2024b).

³ Fackförbund och arbetsgivarorganisationer inom kommuner, regioner och kommunala bolag är överens om att arbetsgivarna behöver arbeta med de åtta friskfaktorerna. Det partsgemensamma arbetet drivs av organisationen Suntarbetsliv, där SKR, Sobona och samtliga fack inom välfärden finns med. Friskfaktorerna är forskningsbaserade och utbildningsmaterialet är fritt att använda även för arbetsgivare inom privat sektor.

⁴ Vad som påverkar känslan av stress brukar förklaras med Karaseks och Theorells krav-kontroll- och stödmodell. Den beskriver de yttre krav man har i förhållande till den kontroll över situationen man upplever och det stöd man kan få.

⁵ Arbetsmiljöverkets undersökning Arbetsmiljön 2024 – Arbetsmiljöstatistik Rapport 2024:1 mäter så kallad hög anspänning – en arbetssituation där kraven är höga och den egna kontrollen är liten.

3.2 Fysisk belastning och ergonomiska risker

Patient- och materiallyft är vardag i välfärdssektorn. Arbetsmiljöverket rapporterar att 36 procent av kvinnorna 50–64 år inom vård och omsorg lyfter minst 15 kg flera gånger varje arbetsdag (Arbetsmiljöverket 2024).

Ergonomiska riskfaktorer, framför allt repetitivt arbete i böjd eller vriden kroppsställning står bakom 46 procent av alla anmälda arbetssjukdomar bland kvinnor (Arbetsmiljöverket 2023). När bemanningen är otillräcklig, saknas ofta personal för dubbelbemanning eller lyfthjälpmiddel, vilket ökar slitaget ytterligare (Kommunal 2024b).

Sjukfrånvaron avslöjar hur belastningsskadorna ökar: rygg- och axeldiagnoser är de vanligaste orsakerna till längre sjukskrivningar i kvinnodominerade LO-yrken (Försäkringskassan 2024). Varje frånvarande kollega ökar arbetsbördan för dem som är kvar, vilket skapar en självförstärkande spiral av fler lyft och fler skador. SCB:s pensionsregister visar att sex av tio undersköterskor lämnar arbetslivet före 65-årsdagen, oftast med muskuloskeletal diagnos i sjukförsäkringen, vilket innebär färre intjänandeår och en lägre pension när riktåldern infaller (SCB 2024).

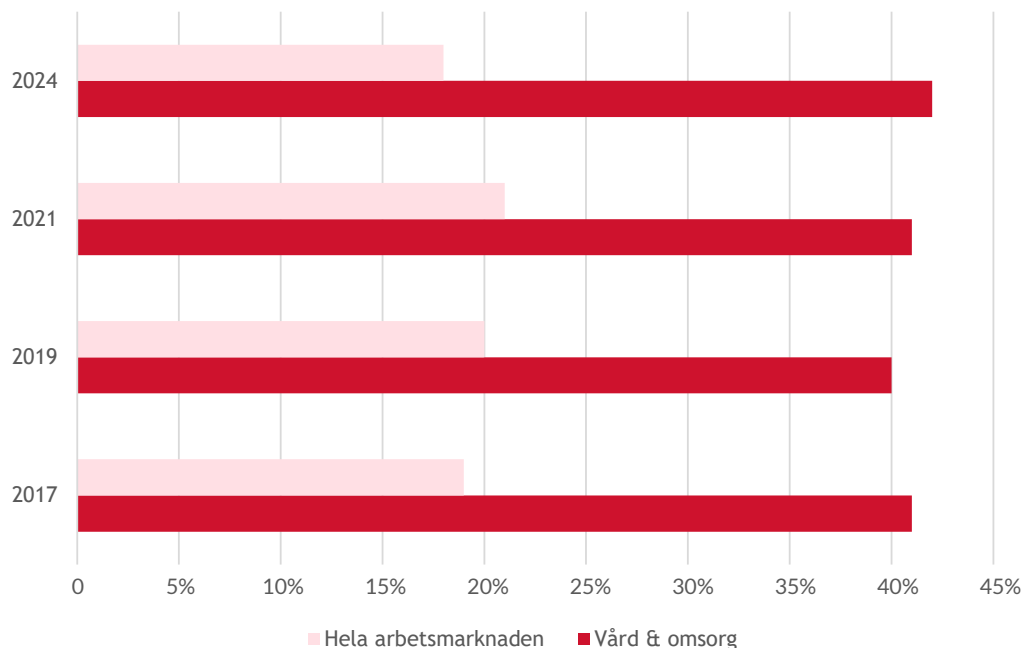
3.3 Krav och kontroll i vård och omsorg jämfört med övriga arbetsmarknaden

Arbetsmiljöverket mäter så kallad hög anspänning. Hög anspänning beskrivs som en arbetssituation där kraven är höga och den egna kontrollen liten. Sambandet med hjärt- och kärlsjukdomar samt stressrelaterad ohälsa är välbelagt. I årets mätning rapporterar 42 procent av de anställda i vård och omsorg och 18 procent av anställda på den övriga arbetsmarknaden att de arbetar under hög anspänning (Arbetsmiljöverket 2024). Andelen i vård och omsorg har legat stabilt runt 40 procent sedan 2017, medan nivån i andra branscher rört sig kring 15–20 procent.

Figur 3. Höga krav och låg kontroll

Andel anställda som arbetar under hög anspänning – definierat som höga krav i kombination med låg kontroll – i vård och omsorg (röd stapel) respektive hela arbetsmarknaden (rosa stapel), åren 2017, 2019, 2021 och 2024. Y-axeln visar mätår, X-axeln visar andelen personer i procent.

Källa: Arbetsmiljöverket 2018:1, 2020:1, 2022:2 och 2024.

Det innebär att nästan varannan välfärdsanställd möter en daglig kombination av höga krav och låg kontroll, en belastning som riskerar att försämra hälsan långt innan riktåldern nås.

Som visas i figur 4 (SCB 2024) lämnar 62 procent av undersköterskor och vårdbiträden arbetslivet före 65-årsdagen, medan motsvarande andel i akademikeryrken är 27 procent. Skillnaden motsvarar drygt sju års yrkesliv och understryker hur arbetsmiljön sätter en praktisk gräns långt innan riktåldern nås. (Pensionsmyndigheten 2024b)

Att göra uttaget innan riktåldern uppnåtts är inte ett individuellt val utan en direkt följd av den fysiska och organisatoriska belastning som beskrivs i avsnitten 3.1–3.3. När en majoritet redan nu lämnar före 65 års ålder blir reformer som höjer riktåldern, utan att förbättra arbetsvillkoren, i praktiken ett ekonomiskt avbräck för välfärdsarbetarna. Det finns i dag ingen kompensation för förlorade intjänandeår fram till riktåldern. Beräkningen för hur många år pensionen ska fördelas över baseras på medellivslängden för hela befolkningen, samtidigt som det finns grupper som enligt statistiken lever betydligt kortare.

När arbetsmiljön präglas av hög fysisk och psykisk belastning ökar risken för sjukfrånvaro och nedsatt arbetsförmåga i slutet av arbetslivet. I Kommunals yrken är det vanligt att långvarig exponering för tunga lyft, högt tempo och låg kontroll leder till sjukfrånvaro före pensionsåldern.

Sambandet mellan arbetsmiljö och sjukfrånvaro har bekräftats i flera undersökningar. Enligt Försäkringskassans utvärdering av äldre reglerna i sjukförsäkringen syns en tydlig ökning av diagnoser som är vanliga i fysiskt krävande yrken. Det gäller framför allt sjukdomar i rörelseorganen. Ökningstakten är högre för både sjukpenning och sjukersättning i dessa yrkesgrupper jämfört med andra delar av arbetsmarknaden. (Försäkringskassan 2023a)

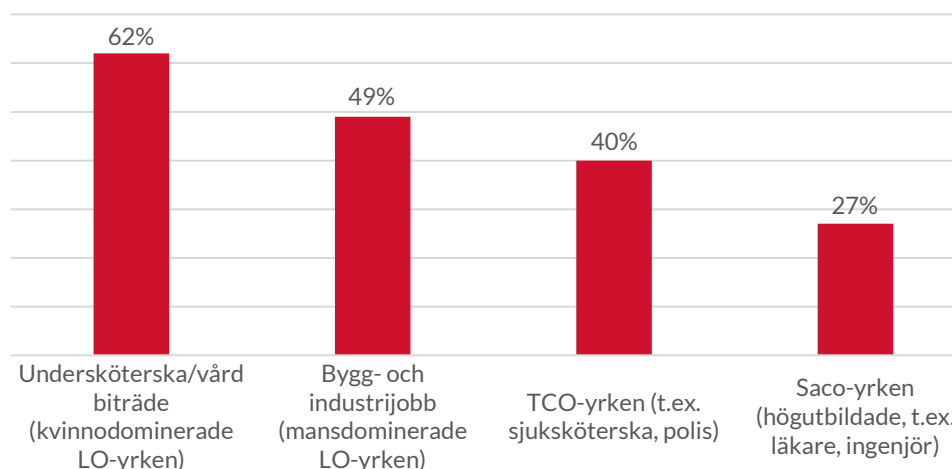
Sjukförsäkringens utformning påverkar därmed handlingsutrymmet i arbetslivet när arbetsförmågan är nedsatt. Om sjukersättning inte beviljas återstår ofta att ta ut ålderspension innan riktåldern uppnåtts, vilket leder till lägre pension. År 2022 infördes Trygghetspensionen, en förändring i sjukförsäkringens regelverk. Nästa stycke beskriver hur reformen påverkat möjligheten till sjukersättning för äldre arbetstagare.

3.3 Faktisk pensionsålder efter yrke och utbildning

SCB:s pensionsregister visar att födelsegruppen 1958–62 lämnar arbetslivet tidigare i LO-yrken.

Figur 4. Andel som lämnar arbetslivet före 65 år

Andel i olika yrkes-/utbildningsgrupper som lämnat arbetslivet före 65 års ålder (kohort 1958–1962). X-axeln anger yrkes-/utbildningsgrupp, Y-axeln andel personer i procent som slutade arbeta före 65.

Källa: SCB, Pensionsavgångar 2024:1, tabell 3. (bearbetning)

Skillnaden motsvarar drygt sju års yrkesliv mellan undersköterskor och akademiker yrken, redan innan riktåldern höjts. Det återspeglar hur arbetsmiljön och belastningen sätter gränsen för hur länge människor faktiskt orkar arbeta.

3.4 Arbetslivets variationer i arbetsbelastning och hälsa

Ett pensionssystem som kopplar pensionsåldern till medellivslängd förutsätter att människor har möjlighet att arbeta längre. Men det svenska arbetslivet är inte jämnt utformat, och inte heller jämnt förslitande. Många av medlemmarna i Kommunal har

yrken som kräver både fysisk uthållighet och psykisk närvaro: brandmän, vårdbiträden, barnskötare, städare, personliga assistenter, bussförare och undersköterskor. Det är yrken där kroppen bär arbetsbördan varje dag, ofta i form av tunga lyft, obekväma arbetstider och högt tempo.

Samtidigt visar arbetsmarknadsstatistik att personer i arbetaryrken i genomsnitt börjar arbeta tidigare än tjänstemän – ibland så mycket som fem till sju år tidigare (Pensionsmyndigheten 2024b). I praktiken innebär det att de redan har ett långt arbetsliv bakom sig när de närmar sig riktåldern.

Kombinationen av ett långt arbetsliv och en kropp som slitits ut av årtal i belastande miljöer gör att många inte har reell möjlighet att arbeta till riktåldern. Enligt Arbetsmiljöverkets mätningar uppger en betydande andel av anställda i kvinnodominerade välfärdsyrken att de inte tror sig kunna arbeta kvar i sitt yrke till pensionsåldern, främst på grund av hög fysisk belastning, låg kontroll över arbetstakten och otillräcklig återhämtning (Arbetsmiljöverket 2023).

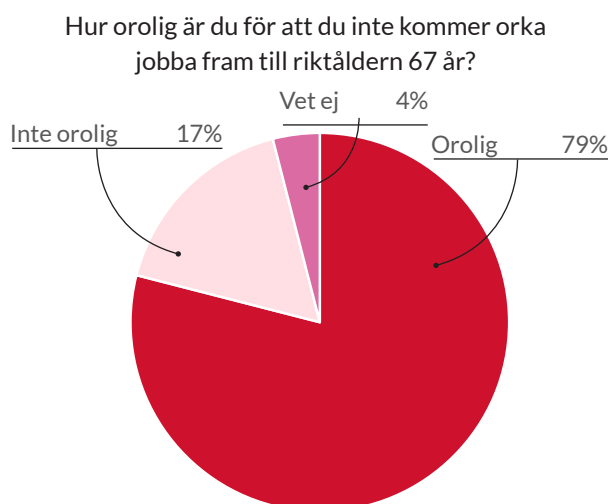
Kommunals medlemsundersökning från 2024 bekräftar bilden av stor oro för att kunna arbeta fram till riktåldern. Totalt uppger 75 procent av medlemmarna att de är oroliga för att inte orka arbeta fram till pensionsåldern på 67 år. Bland kvinnor i åldern 30–49 år, där många arbetar i fysiskt krävande yrken inom välfärdssektorn, uppgår andelen till 79 procent (Kommunal 2024c; Figur 4).

Undersökningsresultaten pekar på att många ser en risk att inte kunna slutföra ett helt yrkesliv i arbete. Kommunal har därför tidigare framfört behovet av en generell möjlighet till förtida pension efter ett långt arbetsliv, oberoende av specifik diagnos eller arbetsförmågebedömning.

Figur 5. Oro för att orka arbeta till riktåldern 67 år, kvinnor 30–49 år

Diagrammet visar andelen kvinnor i åldern 30–49 år som uppger att de är oroliga för att inte orka arbeta fram till riktåldern på 67 år. Resultaten bygger på Kommunals medlemsundersökning våren 2024. Totalt svarade 79 procent att de är oroliga, 17 procent att de inte är oroliga och 4 procent att de inte vet.

Källa: Kommunals medlemsundersökning 2024c.

Den förväntade effekten av höjningen av riktåldern är att fler tar ut sin pension senare, eftersom tidigare uttag innebär en lägre pension. Samtidigt visar statistiken att arbetstagare i fysiskt krävande yrken i genomsnitt lämnar arbetslivet före riktåldern, ofta av hälsoskäl och får därmed en lägre pension. För de som arbetar fram till riktåldern kan tiden som pensionär bli kortare än genomsnittet, då gruppen statistiskt har en kortare förväntad livslängd. Pensionssystemet tar inte hänsyn till dessa skillnader i livslängd mellan olika yrkesgrupper. (Pensionsmyndigheten 2024b)

3.5 Trygghetspensionen - förändrade möjligheter till sjukersättning för arbetstagare nära pensionen

Trygghetspension är ingen separat pension, utan ett begrepp som användes för att beskriva de särskilda äldre regler som infördes i sjukersättningen den 1 september 2022 (Pensionsmyndigheten, 2022). Reformen presenterades som ett svar på det glapp som uppstår när människor inte orkar hela vägen till riktåldern och samtidigt nekas både pension och sjukersättning. Reformen presenterades vid införandet som en ventil för äldre utslitna arbetstagare. (Regeringen 2022a)

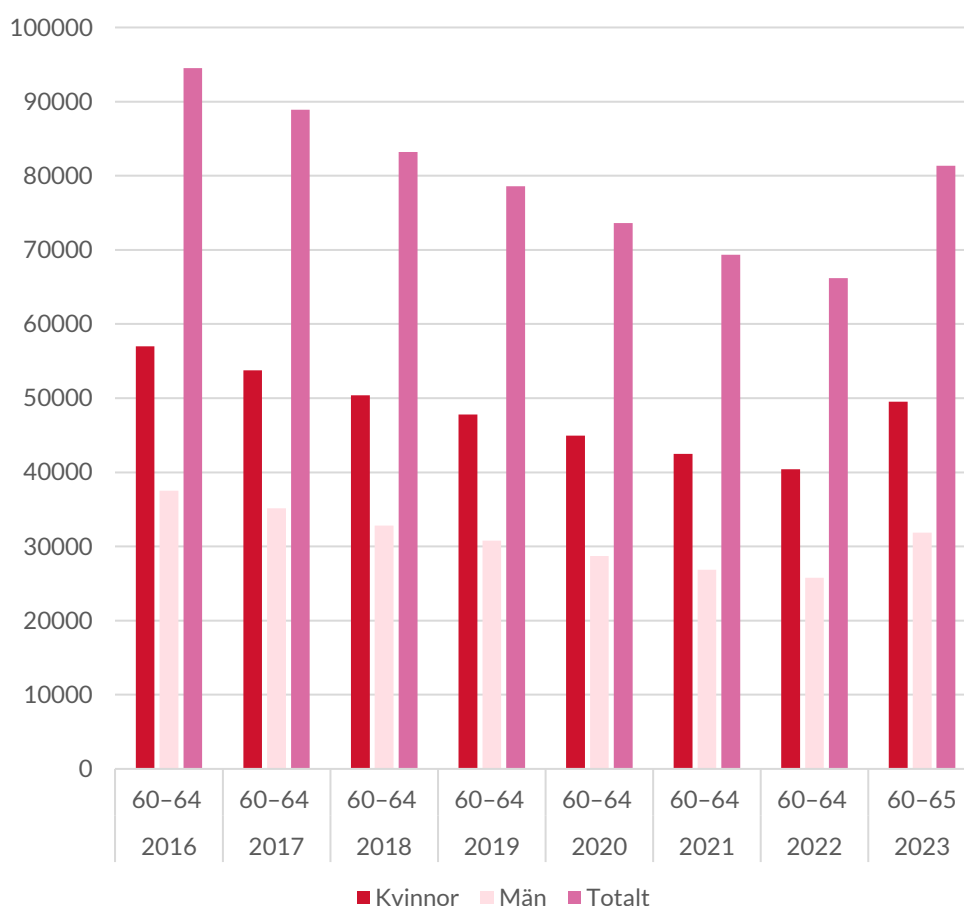
Syftet med reformen var att öka möjligheten för äldre personer med nedsatt arbetsförmåga att beviljas sjukersättning. Enligt de nya reglerna provas arbetsförmågan endast mot arbeten som individen haft erfarenhet av under de senaste 15 åren, i stället för mot hela arbetsmarknaden. Kraven på rehabilitering har också sänkts för denna grupp.

3.6 Antal som har beviljats Trygghetspension

Antalet äldre som beviljas sjukersättning har ökat sedan Trygghetspensionen infördes. I och med det nya regelverket kan även 65-åringar få sjukersättning, vilket inte tidigare regelverk medgav. I gruppen 65-åringar fanns 14 636 personer som tidigare inte kunnat få sjukersättning (Försäkringskassan 2024). Ökningen omfattar både män och kvinnor och är som mest uttalad i fysiskt ansträngande arbetaryrken, såsom inom vård, omsorg, skola och industri (SOU 2024:26) (se figur 3).

Figur 6. Antal sjukersättningar för 60–65-åringar före och efter trygghetspensionens införande

Diagrammet visar det antalet individer med sjukersättning per år för personer i åldern 60–64 år före och 60–65 år efter Trygghetspensionens införande 2022. Y-axeln anger tid från år 2016 till 2023 och X-axeln anger antalet sjukersättningar (0 till 100 000 personer). Siffrorna är baserade på statistik från Försäkringskassan.

Källa: Försäkringskassan, Socialförsäkringen i siffror 2017–2024 (Försäkringskassan 2027;2018;2019;2020;2021;2022;2023;2024)

3.7 Trygghetspensionens påverkan på arbetslivets avslut

Införandet av Trygghetspensionen har förändrat möjligheterna för äldre arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga att få sjukersättning. Genom reformen bedöms arbetsförmågan endast mot arbeten som individen haft tidigare erfarenhet av, vilket har lett till att fler beviljats sjukersättning de sista åren före pension. Därmed har behovet av att ta ut ålderspension i förtid minskat för vissa grupper.

Delanalys. Arbetsmiljön sänker pensionen

► Slitaget äter upp pensionsrätter

För låg bemanning och tunga lyft driver arbetstagare i välfärden från arbetslivet till sjukförsäkringen (Arbetsmiljöverket 2024; Försäkringskassan 2024b). Varje frånvarodag betyder reducerad månadsinkomst, vilket i sin tur påverkar inbetalningar till allmän- och tjänstepension. Arbetstagare med långa perioder av sjukfrånvaro drabbas av lägre pensioner jämfört med de som arbetat och fått full lön.

► Tidiga utträden slår hårt mot arbetare

6 av 10 undersköterskor lämnar yrket före 65 års ålder, jämfört med 27 procent av akademikerna (SCB; Pensionsmyndigheten 2024b). De får alltså både färre intjänandeår och fler år som pensionen ska räcka.

► Ond spiral av personalbrist

När utslitna lämnar blir arbetsbelastningen tyngre för dem som är kvar, vilket kan leda till nya sjukfall. Arbetsmiljörelaterad ohälsa som driver arbetstagare mot pensionering före uppnådd riktålder får ekonomiska konsekvenser som läggs på den enskilde. Det kan i sin tur förstärka misstron mot pensionssystemet.

► Legitimitetsrisk

När tre av fyra medlemmar i Kommunal oroar sig för både orken och pensionens nivå ifrågasätts systemets rättvisa (Kommunal 2024c; Arbetsmiljöverket 2024).

► Trygghetspensionen räcker inte hela vägen

Trygghetspensionen var en nödvändig justering av sjukförsäkringen. Reformen har gjort sjukersättning mer tillgänglig för utslitna äldre men träffar enbart en bråkdel av den grupp som går i pension före sin riktålder. (Försäkringskassan 2024b). Många som inte kvalificerar sig för sjukersättning tvingas även med dagens regelverk gå i pension före sin riktålder, vilket drabbar pensionsnivån. En bredare rättighetsreform till pension efter långt arbetsliv behövs.

(Se kapitel 8 för en samlad slutsats och reformförslag.)

Kapitel 4

Vad får man i pension efter ett långt arbetsliv?

Pensionssystemet är komplext. Hur stor pension man som individ får beror på när man börjar arbeta, hur länge man jobbar, vilken lön man har haft och om man omfattas av tjänstepension. För att förstå hur dessa faktorer samverkar och hur de påverkar arbetstagarna inom välfärden, har vi tagit fram ett antal typfallsberäkningar.

Syftet är att illustrera hur pensionen faktiskt utvecklas beroende på arbetslivets längd, sysselsättningsgrad och avtalsområde. Vilken betydelse har det om man arbetar heltid eller deltid? Vad händer med pensionen om man inte orkar arbeta ända fram till riktåldern? Hur stor roll spelar tjänstepensionen?

Det här avsnittet ger inga exakta svar för varje individ, men ger en tydlig bild av vilka strukturer som påverkar pensionens storlek och vilka konsekvenser systemets utformning får för medlemmarna i Kommunal.

Pensionens utveckling för medlemmarna i Kommunal: Typfallsberäkningar

Hur stor pension en medlem i Kommunal kan förvänta sig beror på flera faktorer: när man började jobba, hur länge man arbetar, vilken lön man haft och om man omfattas av tjänstepension. För att visa hur dessa faktorer samverkar har vi gjort ett antal typfallsberäkningar. Resultaten visar tydligt hur mycket som står på spel, inte minst hur avgörande de sista åren i arbetslivet är för pensionens storlek. Samtidigt framgår det att även långa arbetsliv på heltid ofta inte räcker till en pension som motsvarar mer än 60–70 procent av slutlönen. För de med låga inkomster krävs arbete högt upp i åldrarna för att komma över gränsen till en rimlig inkomst som pensionär.

Om typfallsberäkningarna

Typfallsberäkningarna i detta avsnitt baseras på en modell utvecklad av Pensionsmyndigheten (version 4.7, 2025-04-15) (Pensionsmyndigheten 2024). Beräkningarna visar pensionsutfallet för individer med olika arbetsliv, sysselsättningsgrad och tjänstepensionsvillkor.

De flesta exemplen bygger på en person som arbetar heltid från 22 års ålder, har en månadslön på 25 000 kronor, bor ensam och har en boendekostnad (hyra) på 7 000 kronor. I vissa jämförelser används högre lönenivåer. Det framgår då i respektive tabell eller figur. I beräkningarna har antaganden om ekonomin från och med 2026 varit 0 procents årlig inflation, 0 procents real tillväxt samt en real avkastning netto efter avgifter på 1,7 procent.

Modellen inkluderar samtliga delar av pensionen; allmän pension, tjänstepension, inkomstpensionstillägg och bostadstillägg. Resultatet redovisas både före och efter skatt. Individuellt pensionssparande ingår inte i typfallsberäkningarna i den här rapporten.

Typfallsmodellen används för att kunna göra prognoser och för att belysa hur pensionssystemets konstruktion påverkar olika grupper beroende på arbetslivets längd, lönenivå eller kollektivavtalstillhörighet. Modellen ger inte ett exakt utfall för varje unik individs livsomständigheter men kan ge en illustration av centrala mönster och effekter för medlemmarna i Kommunal.

4.1 Pensionsnivåer vid olika uttagsåldrar

För en person född 1960 som har arbetat heltid under hela yrkeslivet ökar pensionen för varje år man väntar med att ta ut den. Den totala disponibla inkomsten, efter skatt och eventuellt bostadstillägg, är cirka 8 000 kronor högre vid pensionering vid 68 års ålder jämfört med vid 63 års ålder.

Ökningen beror på flera faktorer. Fler intjänandeår ger högre inkomstpension och tjänstepension, och från 67 års ålder tillkommer dessutom garantipension,

inkomstpensionstillägg och ett förmånligare skatteavdrag. Detta får de som går i pension före sin riktålder först när riktåldern uppnås. Dessa faktorer gör att pensionen ökar mer vid uttag efter riktåldern än tidigare.

Jämförelser mellan olika inträdesåldrar och pensionsåldrar visar också att ett extra år i slutet av arbetslivet ger en relativt stor ökning av pensionen, jämfört med motsvarande antal år tidigare i arbetslivet.

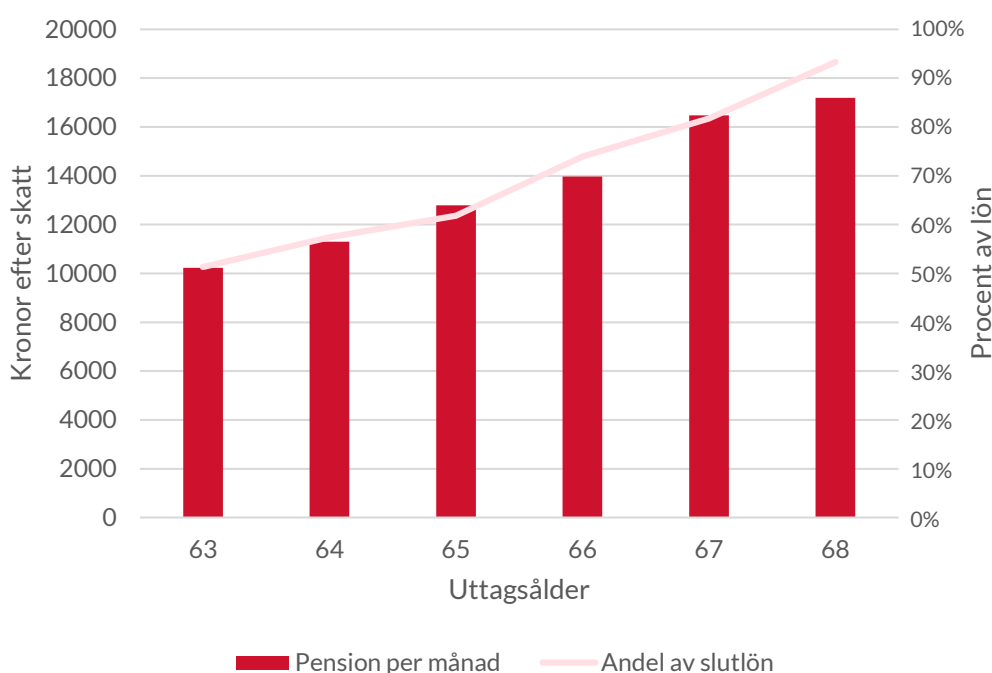
Tabell 2. Pensionens storlek vid olika uttagsåldrar

Födelseår 1960	Heltid					
Pensionsålder	63	64	65	66	67	68
Inkomstpension	8 947	9 662	10 544	11 850	12 640	13 510
Inkomstpensionstillägg	0	0	0	0	600	600
Premiepension	1 513	1 812	2 334	2 495	2 669	2 860
Garantipension	0	0	0	0	2 006	1 809
Tjänstepension	3 095	3 602	4 465	4 793	5 088	5 343
Total pension brutto	13 555	15 076	17 343	19 140	23 003	24 122
Efter skatt	10 232	11 298	12 794	13 963	16 467	17 185
Andel av slutlön (före skatt)	51,3%	57,4%	61,8%	73,9%	81,7%	93,3%
Bostadstillägg	0	0	0	0	1418	781
Disponibel inkomst efter skatt och bostadstillägg	10 232	11 298	12 794	13 963	17 855	17 966

En del av ökningen i disponibel inkomst vid pension vid 68 års ålder förklaras av att vissa delar av det statliga pensionssystemet träder in först efter att individen passerat riktåldern. Det gäller exempelvis garantipension och inkomstpensionstillägg, liksom det förhöjda grundavdraget i skattesystemet. Även bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd kan påverka den disponibla inkomsten för dem som uppfyller villkoren.

Figur 7. Pensionsnivå vid olika uttagsåldrar

Diagrammet visar hur den genomsnittliga pensionsnivån förändras beroende på vid vilken ålder pensionen tas ut, för personer födda 1960. På X-axeln anges uttagsålder (från 61 till 70 år) och på Y-axeln visas dels pensionens storlek i kronor före skatt per månad, dels andelen av slutlönen i procent. Pensionen ökar successivt ju längre individen väntar med att påbörja uttaget av ålderspension, och andelen av slutlönen stiger i motsvarande takt.

Källa: Egna beräkningar baserade på Pensionsmyndighetens antaganden.

Kommunals medlemsundersökning 2024 visar en påtaglig oro både för pensionens storlek och för orken att arbeta till riktåldern. På frågan om pensionen kommer att räcka uppger 76 procent av medlemmarna att de är "ganska" eller "mycket" oroliga, medan bara 18 procent känner att de inte är oroliga. (Kommunal 2024c).

4.2 Lägre pension för yngre generationer

Typfallsberäkningarna visar att den totala pensionen vid 66 års ålder minskar mellan generationerna. För personer födda 1960 uppgår pensionen före skatt till drygt 19 000 kronor per månad, medan motsvarande siffra för personer födda 2000 är knappt 15 800 kronor. Det innebär en minskning i andelen av slutlönen från 73,9 till 59,5 procent.

Skillnaden beror i denna beräkning inte på att yngre generationer haft kortare arbetsliv, utan på att riktåldern höjs i takt med medellivslängden. Eftersom samtliga typfall är beräknade utifrån samma inträdesålder i arbetslivet (22 år), får yngre generationer en kortare intjänandeperiod i relation till sin förväntade livslängd när pension tas ut vid en fast ålder. Det leder till lägre total pension och lägre ersättningsnivå.

Tabell 3. Pensionens storlek vid pension 66 år för olika generationer

Tidigast möjliga uttag	Födelseår	Allmän pension	Tjänstepension	Total pension	Total pension efter skatt	Andel av slutlön
62	1960	14 347	4 793	19 140	13 963	73,9%
65	1970	13 845	4 913	18 758	13 714	71%
65	1980	13 021	5 348	18 369	13 461	69,5%
66	1990	11 777	5 215	16 992	12 566	64,3%
67	2000 ⁶	11 059	4 672	15 731	11 755	59,5%

4.3 Pension vid 68 års ålder – skillnaderna kvarstår

När pension tas ut vid 68 års ålder syns fortsatt tydliga skillnader mellan generationerna. Personer födda 1960 får i denna beräkning en total pension före skatt på drygt 24 000 kronor per månad, medan motsvarande siffra för personer födda 2000 är cirka 17 700 kronor. Det innebär att andelen av slutlönen minskar från 93,3 till 67,2 procent mellan de två generationerna.

Skillnaderna beror även här på att riktåldern för pension är högre för yngre generationer. Eftersom alla typfall går i pension vid 68 års ålder, men riktåldern är högre för dem födda efter 1990, omfattas de inte av garantipension eller inkomstpensionstillägg vid den tidpunkten. Det påverkar både total pension och ersättningsnivå.

Tabell 4. Pensionens storlek vid pension 68 år för olika generationer

Födelseår	Allmän pension	Tjänstepension	Total pension	Total pension efter skatt	Andel av slutlön
1960	18 779	5 343	24 122	17 185	93,3%
1970	18 472	5 493	23 965	17 085	90,7%
1980	17 782	5 956	23 738	16 937	89,9%
1990	13 301	5 897	19 198	14 000	72,7%
2000	12 460	5 282	17 742	13 052	67,2%

4.4 Effekten av arbete i slutet av arbetslivet

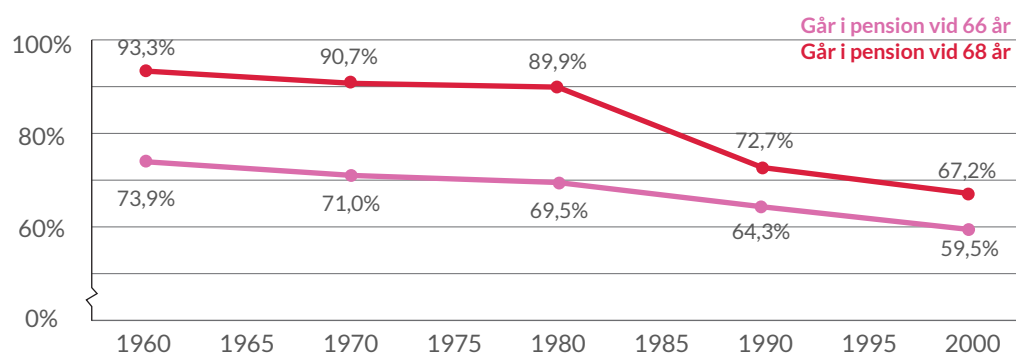
Beräkningarna visar att ett års extra arbete i slutet av arbetslivet ofta påverkar pensionen mer än flera år i början. Två personer med samma månadslön (25 000 kronor) och pensionsålder (68 år) får olika pension beroende på när de började arbeta. Den som började vid 20 års ålder får 27 340 kronor i pension per månad, medan den som började vid 24 års ålder får 26 330 kronor, en skillnad på 1 010 kronor.

⁶ Exemplet är inte förenligt med den nuvarande prognostiserade riktåldern för lägsta möjliga uttagsålder. En person född år 2000 kommer enligt prognos för riktålder inte ha möjlighet att ta ut ålderspension vid 66 års ålder.

Till jämförelse får en person som började vid 20 års ålder men går i pension vid 67 års ålder 25 961 kronor i månaden. Det innebär att ett års extra arbete efter 67 års ålder ger en ökning på 1 379 kronor, vilket är mer än de fyra år som skiljer mellan inträdesåldrarna i exemplet.

Figur 8. Kompensationsgrad för olika generationer

X-axeln visar födelseår i steg om tio år (1960–2000). Y-axeln visar total pension före skatt i kronor per månad. Samtliga typfall bygger på heltidsarbete från 22 års ålder till 66 eller 68 års ålder.

4.5 Tjänstepensionens betydelse för pensionens nivå

Den totala pensionen påverkas av vilket tjänstepensionsavtal som gäller för arbetsplatsen. I exemplet i tabell 5 jämförs tre situationer för en person född 1990 med en månadslön på 25 000 kronor som arbetat heltid från 22 till 69 års ålder: en med kommunalt tjänstepensionsavtal (AKAP-KR), en med privat avtal (SAF-LO), och en utan tjänstepension.

Den totala pensionen före skatt varierar kraftigt beroende på vilket avtal som gäller. Med AKAP-KR uppgår pensionen till cirka 23 500 kronor i månaden, med SAF-LO till drygt 21 500 kronor, och utan tjänstepension till knappt 17 200 kronor. Skillnaden beror på nivåer i avsättning, avgifter, uttagsregler och andra villkor i respektive avtal.

Tabell 5. Total pension före skatt

Födelseår 1990	Tjänstepension	Total pension	Total pension efter skatt	Andel av slutlön
Tjänstepensionsavtal AKAP-KR	6 280	23 471	16 768	88,8%
Tjänstepensionsavtal SAF-LO	4 342	21 533	15 515	81,5%
Tjänstepensionsavtal saknas	0	17 191	13 461	65,1%

Tabell 5 visar total pension före skatt för en person född 1990 med en månadslön på 25 000 kronor, vid pensionering vid 69 års ålder. Jämförelsen omfattar tre alternativ: kommunalt avtal (AKAP-KR), privat avtal (SAF-LO) samt avsaknad av tjänstepension. Alla typfall bygger på heltidsarbete från 22 års ålder.

4.6 Yrke och avtalsområdets påverkan på tjänstepensionen

Pensionens storlek påverkas både av lönenivån i olika yrken och av vilket kollektivavtal som gäller. I jämförelsen i tabell 6 visas tre vanliga yrken bland medlemmarna i Kommunal: undersköterska, vårdbiträde och personlig assistent med anställning inom antingen privat sektor eller inom SKR:s avtalsområde.

Typfallsberäkningarna gäller personer födda 1990 som arbetat heltid från 22 till 69 års ålder. I samtliga yrken ger anställning inom SKR en högre tjänstepension och därmed en högre total pension före skatt. Skillnaden i tjänstepension varierar mellan cirka 1 600 och 2 500 kronor per månad beroende på yrke.

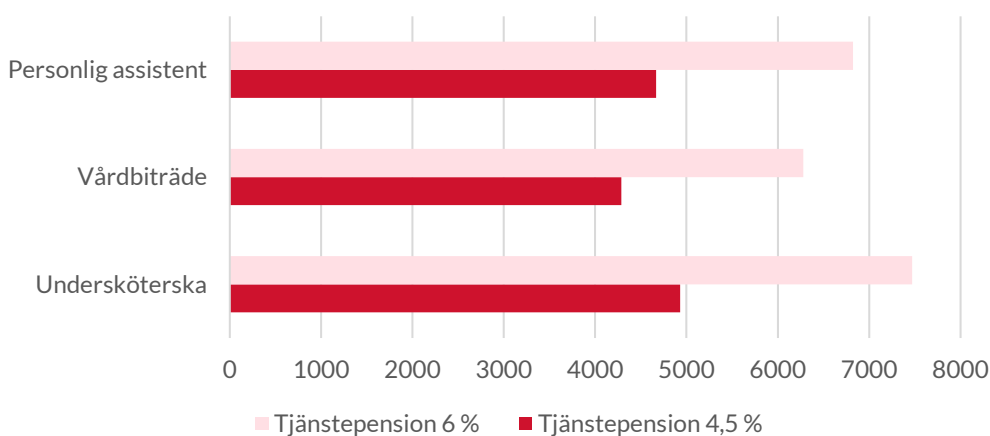
Tabell 6. Person född 1990 går i pension vid 69 år

Yrke	Privat			SKR		
	Medellön	Tjänstepension 4,5%	Total pension brutto	Medellön	Tjänstepension 6%	Total pension brutto
Undersköterska	28 446	4 930	23 238	29 738	7 470	26 185
Vårdbiträde	24 685	4 288	21 329	24 989	6 278	23 464
Personlig assistent	26 914	4 668	22 489	27 170	6 825	24 728

Tabellen visar total pension före skatt för en person född 1990 som arbetat heltid från 22 till 69 års ålder. Tabellen jämför tre yrken – undersköterska, vårdbiträde och personlig assistent – inom privat sektor (med 4,5 procent tjänstepensionsavsättning) och inom SKR (med 6 procent avsättning).

Figur 9. Skillnad i tjänstepensionsutfall mellan olika kollektivavtal

Diagrammet visar pensionsutfall före skatt för en person född 1990 som arbetat heltid från 22 års ålder till 69 års ålder. X-axeln visar yrke (undersköterska, vårdbiträde, personlig assistent) inom privat sektor (med 4,5 procent avsättning till tjänstepension) och inom SKR-sektorn (med 6 procent avsättning). Y-axeln visar total tjänstepension i kronor per månad.

4.7 Sysselsättningsgrad påverkar intjänandet till pensionen

Hur mycket man arbetar under livet påverkar hur mycket man hinner tjäna in till pensionen. Den här beräkningen visar pensionsutfallet för en person född 1990 som går i pension vid 69 års ålder och antingen har arbetat heltid (100 procent), deltid (75 procent) eller inte alls. För varje sysselsättningsgrad jämförs även effekten av att omfattas av tjänstepension.

Skillnaden i inkomstpension mellan hel- och deltidsarbete uppgår till cirka 2 800 kronor per månad. För tjänstepensionen är motsvarande skillnad ungefär 1 600 kronor. Sammanlagt ger det en total pensionsskillnad före skatt på omkring 4 100 kronor mellan heltid och deltid, i de fall där tjänstepension ingår.

Tabell 7. Pensionsnivå vid olika sysselsättningsgrad

Födelseår 1990	Heltid 100 procent		Deltid 75 procent		Aldrig arbetat
	Utan tjänstepension	Med tjänstepension	Utan tjänstepension	Med tjänstepension	
Inkomstpension	11 380	11 380	8 535	8 535	0
Premiepension	2 783	2 783	2 087	2 087	0
Inkomstpensions-tillägg	575	575	0	0	0
Garantipension	2 453	2 453	4 014	4 014	11 907
Tjänstepension	0	6 280	0	4 710	0
Total pension brutto	17 191	23 471	14 636	19 346	11 907
Andel av slutlön (före skatt)	65,1%	88,8%	73,9%	97,6%	0%
Bostadstillägg ⁷	4 735	1 114	5 809	3 093	7 040
Disponibel inkomst efter skatt	17 433	17 882	16 844	17 188	16 150
Skillnad disponibel inkomst jämfört med aldrig arbetat	1 283	1 732	694	1 038	

Tabell 7 visar pensionens storlek för en person född 1990 vid olika sysselsättningsgrad – heltid (100 procent), deltid (75 procent) och ingen arbetsinkomst. Jämförelsen görs med och utan tjänstepension, vid pensionsålder 69 år. Redovisat är både total pension före skatt och disponibel inkomst efter skatt och bostadstillägg.

⁷ Bostadstillägg är beräknat utifrån ensamhushåll och en hyra på 7 000 kronor i månaden.

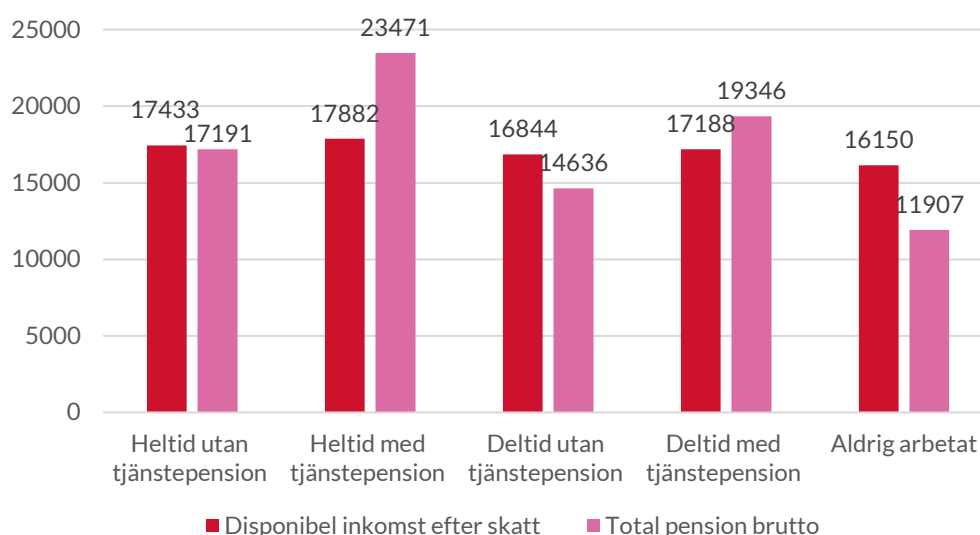
4.8 Tjänstepensionen förstärker effekten av sysselsättningsgrad

I denna beräkning visas hur tillgång till tjänstepension påverkar pensionsnivån vid olika sysselsättningsgrad. För en person som arbetat heltid från 22 till 69 års ålder uppgår skillnaden i total pension till cirka 6 300 kronor per månad mellan att ha tjänstepension och att sakna den. Motsvarande skillnad för en deltidsarbetande är cirka 4 700 kronor.

Tabell 7 visar också att den disponibla inkomsten är högre för både hel- och deltidsarbetande som omfattas av tjänstepension, även när bostadstillägg inkluderas i beräkningen.

Figur 10. Pension vid olika sysselsättningsgrad

X-axeln visar sysselsättningsgrad: heltid (100 procent), deltid (75 procent) och ingen arbetsinkomst. Y-axeln visar pensionens storlek i kronor per månad. Diagrammet visar både total pension före skatt och disponibel inkomst efter skatt och bostadstillägg, med och utan tjänstepension, för en person född 1990.

4.9 Tjänstepensionsavsättningar vid inkomster över taket i den allmänna pensionen

Det finns ett övre tak för intjänande till den allmänna pensionen. Pensionsrätt tjänas in upp till 8,07 inkomstbasbelopp, men eftersom den pensionsgrundande inkomsten är 93 procent av detta belopp (på grund av avdraget för den allmänna pensionsavgiften), motsvarar det i praktiken ett tak på 7,5 inkomstbasbelopp.⁸ (Pensionsmyndigheten 2025c)

För inkomster upp till taket i det allmänna pensionssystemet går sammanlagt 17,21 procent av inkomsten till pensionsrätt. Samtidigt anges ofta att pensionsavgiften är 18,5 procent. Förklaringen ligger i hur pensionsunderlaget beräknas. Den pensionsgrundande inkomsten utgörs av inkomsten efter avdrag för den allmänna pensionsavgiften på 7 procent. Det är på detta reducerade belopp som avgiften på 18,5 procent tillämpas, vilket motsvarar 17,21 procent av den totala inkomsten för avdrag.

⁸ För att börja tjäna in till allmän pension måste du ha en årsinkomst på minst 24 872 kronor (2025). Det finns också ett tak för intjänande till pensionen. För att nå det behöver du ha en inkomst på 650 000 kronor per år (2025). Det motsvarar 54 167 kronor per månad (2025). (Pensionsmyndigheten 2025d)

4.10 Tjänstepensionsavsättningar vid inkomster över taket i den allmänna pensionen

Med en inkomst över taket i det allmänna pensionssystemet görs inga ytterligare inbetalningar till inkomst- eller premiepensionen. För att kompensera detta har många tjänstepensionsavtal särskilda regler för inkomstdelar över taket.

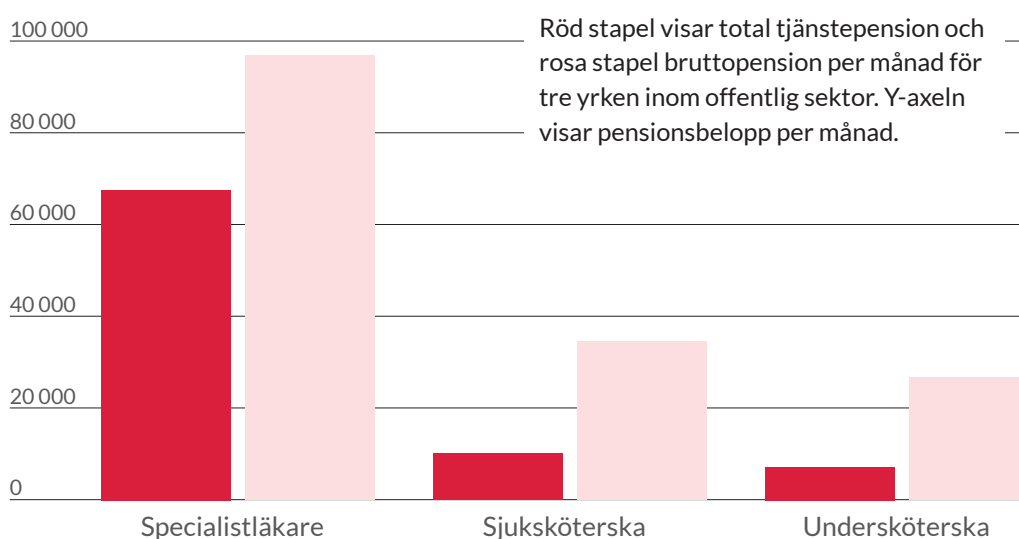
I exempelvis det kommunala AKAP-KR och avtalspension SAF-LO uppgår avsättningen till 30-31,5 procent av lönen över taket. Det innebär att höginkomsttagare i praktiken får en större pensionsavsättning per extra tjänad krona, jämfört med personer med löner under taket.

Tabell 8. Tjänstepensionsavsättning vid olika inkomster

Person född 1975 går i pension vid 68 år	AKAP-KR (Kommunala tjänstepensionsavtalet)			
Yrke	Medellön	Tjänstepension 6% under tak 31,5% över tak	Total pension brutto	Tjänstepension som andel av slutlön
Undersköterska, mottagning offentlig sektor	30 718 ⁹	7 249	26 748	22,3 %
Specialistläkare offentlig sektor	94 000 ¹⁰	67 483	96 605	67,9 %
Sjuksköterska offentlig sektor	42 900 ¹¹	10 124	34 502	22,3 %

Källa SCB (SCB 2025a;b) och SKR.

Figur 11. Skillnaden i tjänstepension mellan olika inkomstnivåer

Källa SCB (SCB 2025a;b) och SKR.

⁹ Statistik över medellöner 2024 per yrke SKR

¹⁰ SCBs statistik över genomsnittlig månadslön för specialistläkare 45-54 år i offentlig sektor för 2023

¹¹ SCBs statistik över genomsnittlig månadslön för grundutbildade sjuksköterskor 45-54 år i offentlig sektor för 2023

Figur 11 illustrerar att tjänstepensionen utgör en större andel av både den totala pensionen och slutlönen för höginkomsttagare. Tjänstepensionens storlek ökar betydligt med stigande inkomstnivå. Specialistläkare i offentlig sektor har enligt räkneexemplet en tjänstepension som uppgår till cirka 68 000 kronor per månad, medan motsvarande belopp för en undersköterska är omkring 7 000 kronor. Även den totala bruttopensionen ökar med inkomstpensionen, men tjänstepensionens andel av slutlönen varierar kraftigt mellan inkomstgrupper som tjänar över respektive under taket i pensionssystemet.

För specialistläkaren motsvarar tjänstepensionen närmare 68 procent av slutlönen, medan andelen är den samma för sjuksköterskan och undersköterskan, cirka 22 procent. Skillnaden beror på att avsättningarna till tjänstepension är högre för inkomstdelar som överskrider taket i den allmänna pensionen.

Beräkningarna i tabell 8 och figur 11 bygger på heltidsarbete från 25 års ålder till pensionering vid 68 års ålder med samma tjänstepensionsavtal. Lönenivåerna baseras på statistik om medellöner från SCB och SKR. Avsättningarna är förenklade uppskattningar, det faktiska pensionsutfallet för arbetstagare som tjänar över taket påverkas även av hur många intjänande år som personen har över tak. Detta har inte tagits hänsyn till i dessa typfallsberäkningar.

Undersköterskor och andra yrkesgrupper inom Kommunals avtalsområden med löner under inkomsttaket omfattas inte av de förstärkta avsättningarna som görs vid högre inkomster. Det innebär att tjänstepensionens bidrag till den totala pensionen blir relativt sett mindre i dessa yrken, även vid längre och sammanhängande arbetsliv.

Delanalys. Typfallsberäkningarnas tre viktigaste resultat

► Systemet belönar dem som orkar längst.

Ett extra år efter riktåldern ger större pensionslyft än flera år i början av karriären – en logik som missgynnar välfärdsarbetare som slitits ut redan innan 65 års ålder.

► Tjänstepension och heltidsarbete avgör nivån.

Avsaknad av tjänstepension eller långvarig deltid kan kosta flera tusen kronor i månaden; garantipensionen dämpar effekten men suddar också ut skillnaden mellan den som arbetat och den som inte gjort det.

► Yngre generationer tappar mest.

Höjd riktålder gör att garantipension, bostadstillägg och inkomstpensionstillägg skjuts upp för 80- och 90-talister, vilket sänker pensionen för lågavlönade.

► Överkompensation för höginkomsttagare förstärker klyftor.

För inkomster över taket i det allmänna pensionssystemet avsätts upp till 31,5 procent tjänstepension, vilket ger en högre marginalavkastning per krona jämfört med dem under taket. Det gör att tjänstepensionen inte bara speglar löneskillnaderna i arbetslivet, utan förstärker dem som pensionär.

(Den sammanhängande slutanalysen knyter ihop dessa effekter med arbetsmiljö och riktålder – se kapitel 8.)

Kapitel 5

Så blev pensionen för 57-orna

Hur väl fungerar pensionssystemet i praktiken för den som arbetat ett helt liv i välfärden? För att ta reda på det har Kommunal låtit Statistiska Centralbyrån ta fram statistik över pensionsutfallet för en specifik grupp: medlemmar födda 1957, som nu är pensionärer.

Genom att jämföra deras pensioner med genomsnittet i resten av årskullen får vi en konkret bild av hur livsinkomstprincipen, grundskyddet och arbetslivets villkor slår igenom när pensionen väl betalas ut. Detta typ av utfallsmått ger viktig kunskap om hur systemet fungerar i verkliga människors liv.

Så blev pensionen för medlemmarna födda 1957

För att bättre förstå hur pensionssystemet faktiskt faller ut för dem som haft ett långt arbetsliv i välfärden har Kommunal låtit SCB ta fram statistik över pensionsutfallet för en specifik medlemsgrupp. Undersökningen syftar till att kartlägga pensionsutfallet för personer födda 1957 som varit medlemmar i Kommunal och som i dag är pensionärsmedlemmar i SKPF. Som jämförelsegrupp har vi använt samtliga personer födda 1957 som gick i pension 2022. I gruppen samtliga födda 1957 finns 99 241 personer. I gruppen medlemmar födda 1957 finns 5 999 personer.

Vi kan anta att majoriteten av medlemmarna födda 1957 har varit yrkesverksamma och fackligt anslutna under en stor del av sitt arbetsliv fram till pensioneringen. Detta innebär sannolikt fler intjänandeår än hos vissa andra grupper i befolkningen. Detta antagande stöds bland annat av att gruppen har en lägre andel garantipension jämfört med hela årskullen, där även personer utan arbetsinkomst ingår. Gruppen medlemmar födda 1957 ger därmed en viktig indikation på hur skillnaderna i pensionsutfall ser ut mellan befolkningen i stort och Kommunals medlemsgrupp.

Det är dock viktigt att understryka att resultaten inte kan generaliseras till samtliga arbetstagare inom välfärden. Vi vet till exempel att fackligt anslutna medlemmar ofta har något högre inkomster än icke-anslutna. Det finns också skäl att anta att de som har haft svagast ekonomi, till exempel på grund av sjukdom, otrygga anställningar eller längre perioder av arbetslöshet, i lägre grad återfinns i gruppen. Ekonomiska skäl kan ha medfört att dessa personer inte haft möjlighet att vara medlemmar i fackförbund eller a-kassa under senare delen av arbetslivet.

Vidare kan vi se att gruppen har ett lägre genomsnittligt bostadstillägg än vad inkomstnivån i sig skulle kunna indikera. Detta kan förklaras av att många i gruppen är sammanboende, vilket påverkar rätten till bostadstillägg. Det kan också bero på att stödet i vissa fall inte söks, antingen på grund av bristande information eller administrativa hinder i kontakten med Pensionsmyndigheten.

5.1 Om undersökningen

Den statistiska sammanställningen som SCB tagit fram består av individbaserade registerdata från inkomst- och taxeringsregistret för åren 2017-2021 (de sista fem åren före pension) samt uppgifter som pension, arbetsinkomst, kapitalinkomst och bostadstillägg under 2023, som är det första hela året som pensionär. Statistiken omfattar endast personer med registrerade inkomster och innehåller slumpmässig osäkerhet för att skydda individers integritet vid låga frekvenser. Jämförelser görs med genomsnittet för hela årskullen, oavsett tidigare yrke.

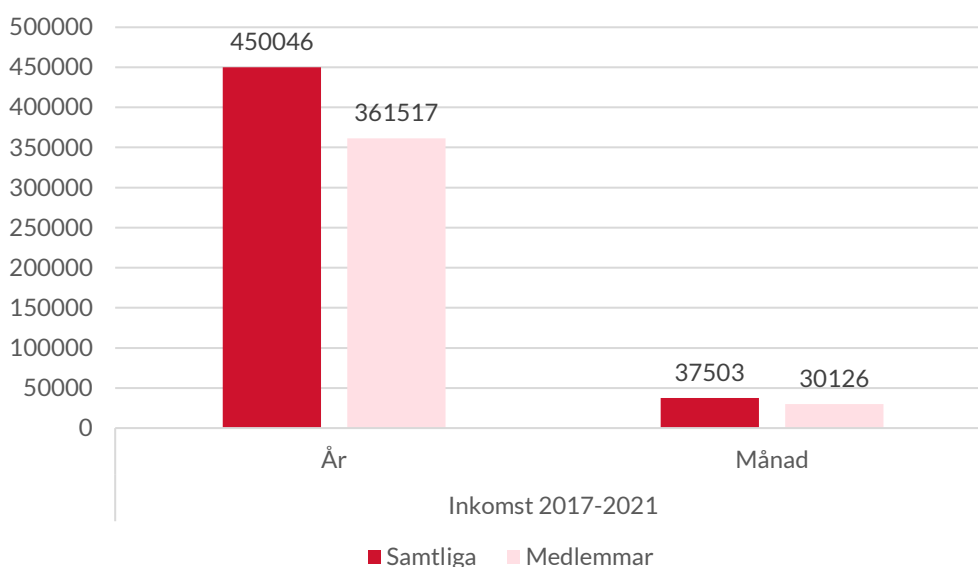
För att spegla individens totala ekonomiska situation som pensionär har fem inkomstslag inkluderats i studien:

- Inkomstpension
- Garantipension
- Tjänstepension
- Arbetsinkomst efter pension ("jobbonärsinkomst")
- Kapitalinkomster

Syftet är att undersöka om det finns skillnader och vad de grundar sig i. Sammanvägningen har genomförts av Kommunal utifrån SCB:s registerdata. Som framgår i figur 12 hade medlemmar i genomsnitt lägre inkomst än övriga i årskullen, vilket är en central utgångspunkt för att förstå pensionsutfallet som redovisas i kapitlets följande avsnitt. Lägre inkomst kan förklaras av olika faktorer såsom yrke eller utbildningsnivå. I kvinnodominerade sektorer såsom välfärden kan den lägre inkomsten ofta härledas till att stor andel av de anställda arbetar deltid och därför har en lägre inkomst.

Figur 12. Inkomst åren innan pension

Diagrammet visar genomsnittlig års- och månadsinkomst under de fem sista åren före pension (2017-2021). Medlemmar hade i genomsnitt 90 000 kronor lägre årsinkomst än övriga årskullen. Skillnaden under arbetslivet är en viktig förklaring till skillnaderna i pension.

5.2 Jämförelse av hur inkomsterna skiljer sig åt

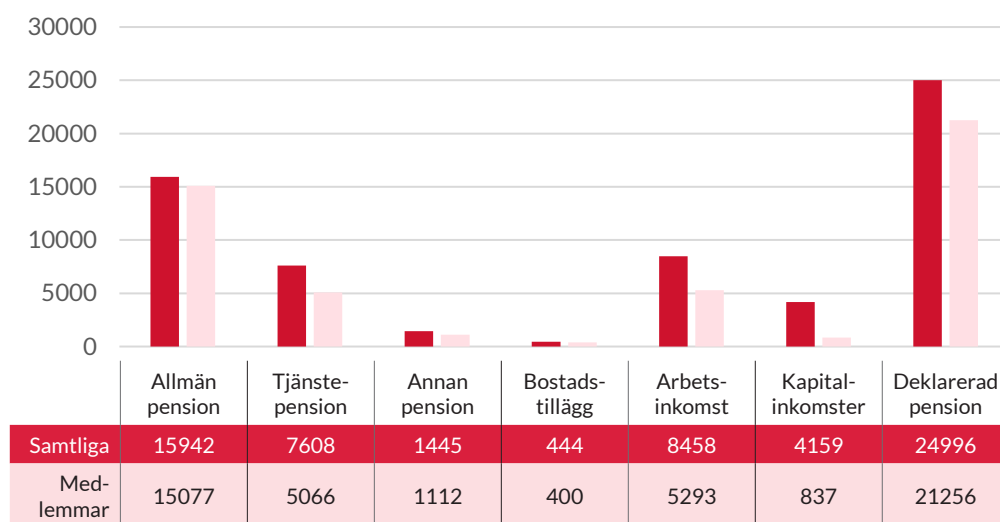
Efter pensionering kan inkomsten bestå av andra typer av inkomster än pension. Även arbetsinkomster efter pension (så kallad jobbonärsinkomst¹²) och kapitalinkomster bidrar till den ekonomiska situationen efter arbetslivet. I detta avsnitt redovisas varje inkomstkompont separat för att belysa skillnaderna mellan medlemmar i Kommunal och hela befolkningen födda 1957.

¹² Jobbonär är ett begrepp som beskriver en person som kombinerar arbete och pension.

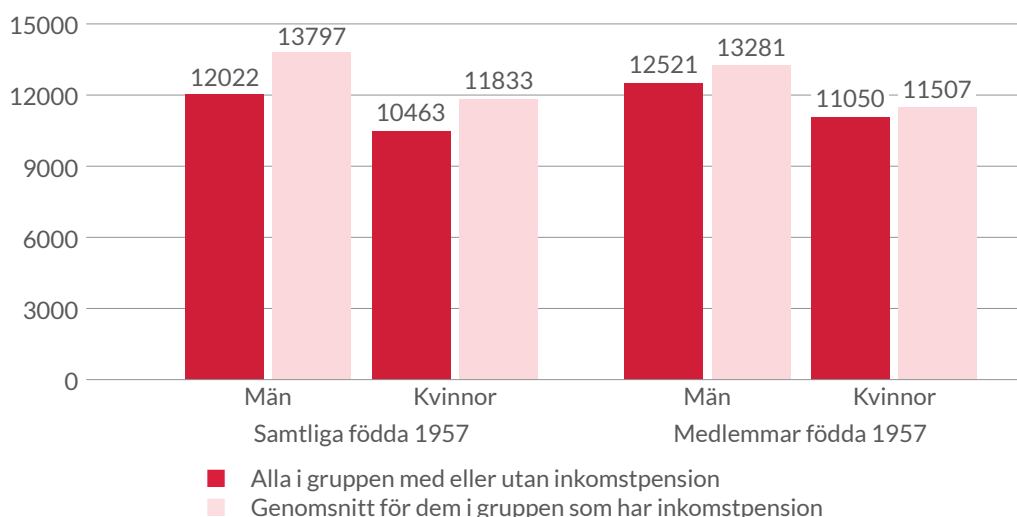
Läs mer på: www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/hur-mycket-pension-far-jag/jobba-som-pensionar

Figur 13. Pension och andra inkomster per månad för individer födda 1957

Diagrammet visar genomsnittlig månadsinkomst (Y-axeln, kronor) för olika inkomstslag (X-axeln) bland personer födda 1957. Röda staplar avser samtliga i befolkningen födda 1957, rosa staplar avser tidigare medlemmar i Kommunal födda 1957.

Figur 14. Skillnad i inkomstpension per månad

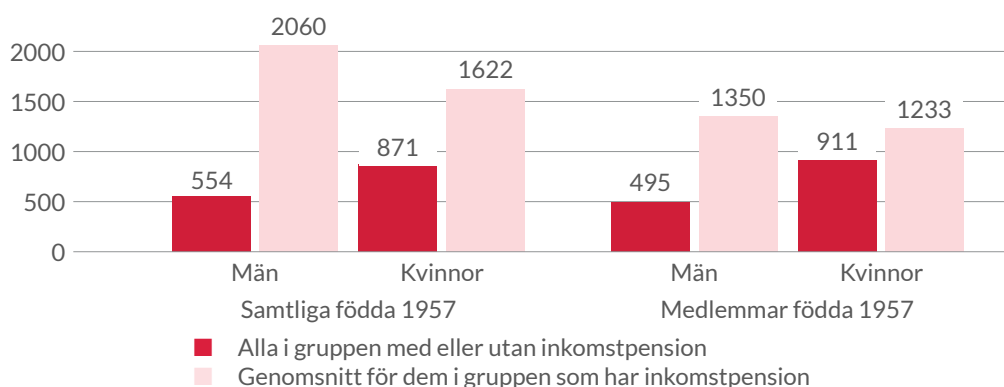
Diagrammet visar en genomsnittlig inkomstpension per månad för personer födda 1957, uppdelat på kön och grupp. De röda staplarna visar genomsnittet för hela gruppen (inklusive de som inte får inkomstpension), medan de rosa staplarna visar genomsnittet för alla som får inkomstpension.

Jämförelsen visar att skillnaderna i pensionsrelaterade inkomster inte enbart handlar om nivåerna i det allmänna systemet. Även möjligheten att fortsätta arbeta vidare efter 65 års ålder och att ha inkomster från kapital påverkar utfallet i total inkomst. Det återspeglar skillnader i livsinkomst, arbetsförmåga och ekonomiska marginaler mellan grupperna. Som framgår i figur 16 är skillnaderna särskilt stora när det gäller kapitalinkomster och arbetsinkomster efter pension.

Figur 15. Skillnad i garantipension per månad

Diagrammet visar en genomsnittlig garantipension per månad för personer födda 1957, uppdelat på kön och grupp. De röda staplarna visar genomsnittet för hela gruppen (inklusive dem som inte får garantipension alls), medan de rosa visar genomsnittet för dem som faktiskt har garantipension.

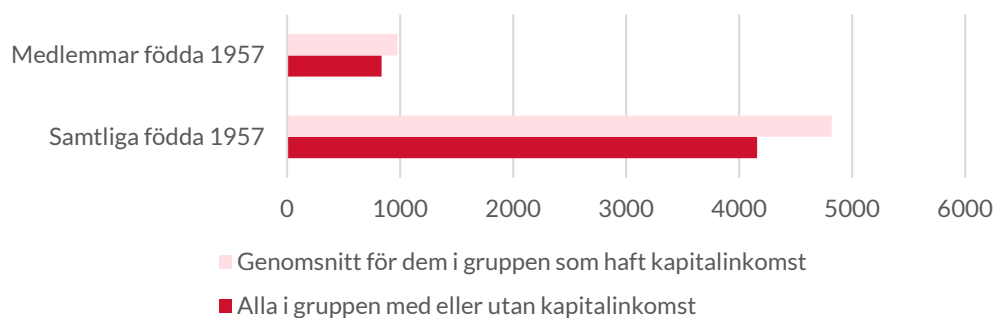
5.3 Kapitalinkomster och arbetsinkomster

För många pensionärer utgör kapitalinkomster och arbetsinkomster efter pension ett viktigt tillskott till den totala ekonomiska situationen. Dessa inkomster är dock ojämnt fördelade mellan grupper.

Bland medlemmarna i Kommunal födda 1957 uppgår kapitalinkomsten i genomsnitt till 995 kronor per månad. För hela årskullen är motsvarande belopp 5 740 kronor. Skillnaden är 4 745 kronor per månad. Kapitalinkomsterna inkluderar exempelvis utdelningar, ränteinkomster, realisationsvinster och är starkt kopplade till möjligheten att äga bostad, aktier eller andra tillgångar. Det handlar ofta om resurser som byggts upp under lång tid och som i praktiken är utom räckhåll för individer med långa inkomster under arbetslivet.

Figur 16. Genomsnittlig kapitalinkomst per månad för 2023

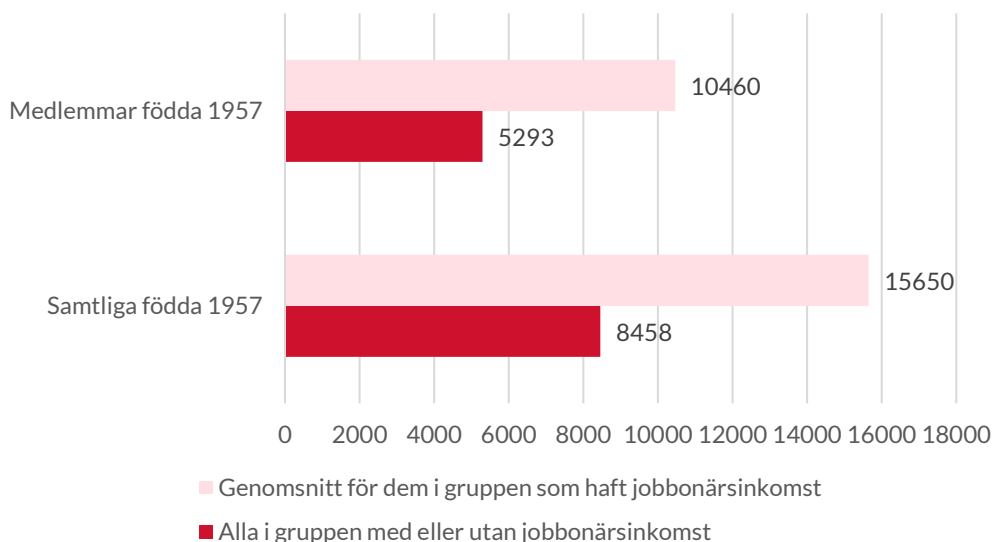
Diagrammet visar genomsnittlig kapitalinkomst per månad för personer födda 1957. Staplarna visar genomsnittet för alla i respektive grupp (röd stapel), samt för dem som faktiskt haft kapitalinkomst under året (rosa staplar). Jämförelsen mellan befolkningen och medlemmar visar att kapitalinkomsterna är lägre bland medlemmarna.

Arbetsinkomst efter pension, även kallad jobbonärsinkomst, är ytterligare en inkomstkälla som varierar mellan grupper. Bland medlemmarna i Kommunal födda 1957 uppgår den i genomsnitt till 1 917 kronor per månad. Motsvarande siffra för hela årskullen är 3 549 kronor, vilket är en skillnad på 1 632 kronor. Det speglar dels skillnader i möjlighet att fortsätta arbeta efter pensionsuttag, dels i arbetsmarknadens efterfrågan på olika kompetenser i högre åldrar.

Figur 17. Månatliga arbetsinkomster 2023

Diagrammet visar genomsnittlig arbetsinkomst per månad 2023 för personer födda 1957. Röda staplar visar genomsnittet för hela gruppen, inklusive dem utan arbetsinkomst efter pensionering (jobbonärsinkomst), medan rosa staplar visar genomsnittet för dem som faktiskt haft arbetsinkomst. Medlemmar har lägre arbetsinkomster efter pensionering än övriga i årskullen.

Dessa inkomstslag förstärker den ekonomiska skillnaden mellan grupper med olika förutsättningar. De visar också att pensionsutfallet inte enbart formas av det formella pensionssystemet, utan påverkas av tillgång till kapital och arbetsinkomst efter 65 års ålder.

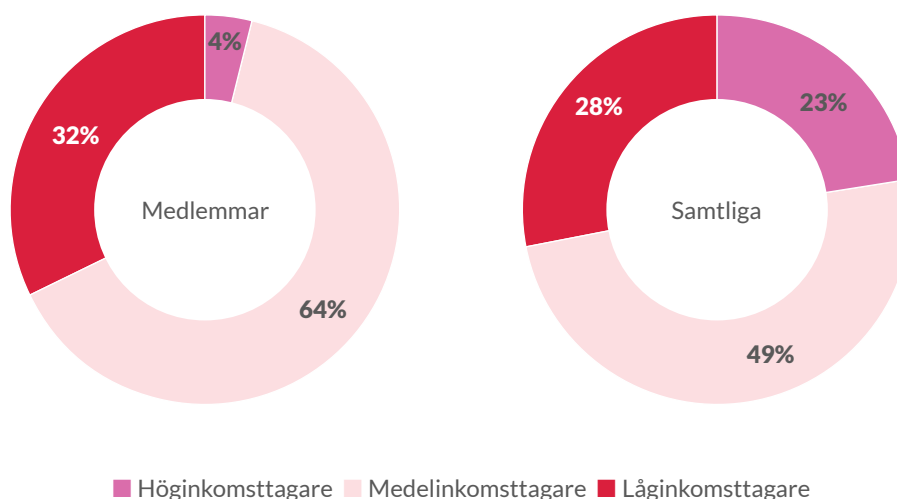
5.4 Inkomstfördelning: låg, medel och hög inkomstgrupp

För att visa hur inkomsten är fördelad för de som är födda 1957, har vi utgått från vad som räknas som hög, medel och låginkomsttagare i hela befolkningen utifrån total inkomst. Indelningen bygger på kvartiler av inkomsten för hela befolkningen 20-64 år, vilket sedan har jämförts med årskullen födda 1957 samt medlemmar födda 1957.

- Låginkomsttagare avser pensioner med total inkomst under gränsen för den första kvartilen.
- Medelinkomsttagare har inkomster mellan den första och tredje kvartilen.
- Höginkomsttagare ligger över gränsen för den tredje kvartilen.

Figur 18. Inkomstfördelning bland personer födda 1957

Diagrammen visar andelen personer födda 1957 som tillhör låg-, medel- eller höginkomstgruppen. Indelningen har gjorts separat för varje grupp; medlemmar i Kommunal födda 1957 och hela befolkningen födda samma år.

Syftet är att ge en bild av hur pensionsinkomsterna fördelar sig inom respektive grupp, utan att använda fasta inkomstgränser för jämförelse.

Resultaten visar att en betydligt större andel av medlemmarna i Kommunal återfinns i den lägsta inkomstgruppen, medan en mindre andel finns i den högsta. Det innebär att medlemmar oftare tillhör den del av befolkningen som har minst ekonomiskt utrymme som pensionärer.

5.5 En högre avgift ger högre pension

I det allmänna pensionssystemet bygger pensionens storlek direkt på hur stor andel som avsätts från inkomsten. Om avgiften¹³ till det allmänna pensionssystemet är för låg riskerar även den som arbetat ett helt yrkesliv att få en pension som inte går att leva på.

I dag går 17,21 procent av den pensionsgrundande inkomsten till inkomstpensionssystemet. Det är en avgift som genererar pensionsrätter, och i förlängningen påverkar storleken på den allmänna pensionen. I en nyligen genomförd statlig utredning (SOU 2025:41) föreslås en höjning av avgiften till 18,5 procent, vilket var intentionen när pensionssystemet infördes.

¹³ Pensionsavgiften är den andel av den pensionsgrundande inkomsten som går till inkomstpensionssystemet. Den fungerar som en avgift – inte en skatt – eftersom varje år med inkomst ger rätt till pensionsrätter motsvarande avgiften. Ju högre avgift, desto större andel av inkomsten avsätts till framtida pension. I dag är avgiften 17,21 procent, vilket är lägre än den nivå (18,5 procent) som systemet ursprungligen byggde på.

För att illustrera vad detta skulle innebära i praktiken har vi räknat på genomsnittsskillnaden för personer födda 1957, både för medlemmar och för hela årskullen.¹⁴

Med dagens avgift på 17,21 procent är den genomsnittliga inkomstpensionen för tidigare medlemmar födda 1957 cirka 11 800 kronor per månad (141 690 kr/år). Om avgiften hade varit 18,5 procent i stället skulle inkomstpensionen ökat till drygt 12 460 kronor per månad (149 530 kr/år). Det motsvarar en skillnad på cirka 650 kronor i månaden, varje månad, livet ut.

Men det är inte bara den månatliga effekten som är betydande, med ränta-på-ränta över ett helt yrkesliv växer effekten kraftigt. Om man antar ett 40-årigt arbetsliv och en real avkastning på 1,7 procent, skulle den ökade avgiften motsvara ett pensionskapital på 443 900 kronor. När detta fördelas med delningstalet för årskullen, blir resultatet en ökning i inkomstpension med cirka 2 140 kronor i månaden.

Figur 19. Med avgiftshöjning till 18,5% och real avkastning på 1,7%

Siffrorna visar beräknad ökning i månatlig inkomstpension för personer födda 1957, vid ett antagande om höjd avgift från 17,21 procent till 18,5 procent och 1,5 procent årlig real avkastning under 40 års arbetsliv. För medlemmar skulle detta innebära en ökning med cirka 2 140 kronor i månaden. Beräkningen bygger på antagandet att avgiftshöjningen gäller under hela arbetslivet.

2322:-

Gensomsnittlig ökning av inkomstpension för de **födda 1957** vid en höjning av pensionsavgiften

2143:-

Gensomsnittlig ökning av inkomstpension för **medlemmar i Kommunal** vid en höjning av pensionsavgiften

Räkneexemplet bygger på ett införande av en höjning vid arbetslivets början, alternativt ett införande av en så kallad omedelbar utdelning, eftersom effekten av en höjning i annat fall tar ett yrkesliv att få genomslag. Beräkningen visar ändå tydligt att nivån på pensionsavgiften har betydelse för pensionens storlek även för de med låga eller medelinkomster. Marginaleffekten är givet dessa förutsättningar större för de med höga inkomster.

¹⁴ Beräkningen av effekten av en höjd avgift till inkomstpensionen bygger på den statistik som Kommunal beställt från SCB över pensionsutfallet för personer födda 1957. Vi jämför genomsnittlig inkomstpension för medlemmar i Kommunal i denna årskull (141 690 kr/år) med genomsnittet för hela befolkningen (153 481 kr/år). Effekten av en avgiftshöjning från 17,21 till 18,5 procent har beräknats proportionellt, vilket innebär att inkomstpensionen antas öka i samma takt som avgiften. För att illustrera den långsiktiga effekten har vi antagit ett 40-årigt arbetsliv och en real avkastning på 1,7 procent per år. Det ackumulerade kapitalet har därefter fördelats med delningstalet 17,26, som gäller för årskullen 1957.

Delanalys. Medlemmarna halkar efter i pension

► Undersökningen visar på skillnader i pensionsutfall.

Den genomgång som presenteras i detta kapitel visar att pensionsutfallet för personer födda 1957 som arbetat i välfärden skiljer sig från genomsnittet i befolkningen. I flera inkomstkomponenter: inkomstpension, arbetsinkomst och kapitalinkomster ligger medlemmarna i Kommunal lägre än jämförelsegruppen.

► Kapitalinkomster – en tydlig skiljelinje.

Skillnaderna i inkomstpension speglar ett långt arbetsliv med lägre lön än jämförelsegruppen och begränsade möjligheter till heltidsarbete. Skillnaderna i garantipension är mindre och antyder att även andra grupper i befolkningen har låg livsinkomst. Det som främst bidrar till de stora skillnaderna i total ekonomisk situation efter pension är det betydligt lägre kapitalinnehavet och den begränsade möjligheten till fortsatt arbetsinkomst efter 65 år.

► Olika förutsättningar ger olika pensioner.

Inkomstfördelningen inom gruppen visar också på tydliga mönster. En större andel av medlemmarna i Kommunal återfinns bland låginkomsttagarna, medan andelen i högsta inkomstgruppen är väsentligt mindre. Detta mönster är förenligt med både ett kortare yrkesliv och begränsade marginaler under arbetslivet.

► Avgiftshöjning hjälper – men inte tillräckligt.

Vi kan visa att en avgiftshöjning skulle innebära ett viktigt tillskott till pensionen för medlemmarna, även om det framför allt är en reform som ger märkbar effekt för högre inkomster.

► Olika arbetsliv, olika pensionärsliv – men samma regler för alla.

Sammantaget illustrerar resultaten hur ett pensionssystem som är uppbyggt kring livsinkomst och förlängda arbetsliv får olika utfall beroende på individens förutsättningar och arbetsvillkor. För gruppen som arbetat i fysiskt krävande yrken med låg lön innebär det en lägre pension, även efter ett långt arbetsliv.

Kapitel 6

Hur fungerar skyddsnäten för de med låga pensioner?

Pensionen är tänkt att spegla det arbete vi har lagt ner under livet. Men vad händer om inkomsten har varit låg eller arbetslivet kort? I sådana fall träder grundskyddet i det allmänna pensionssystemet in.

Grundskyddet i pensionssystemet är till för personer som har haft låg eller saknar inkomstgrundad pension. Det består av flera delar: garantipension, bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd och inkomstpensionstillägg. Tillsammans fungerar dessa delar som en ekonomisk grundtrygghet i systemet, och av särskild vikt för kvinnor som haft lägre sysselsättningsgrad.

I det här avsnittet beskriver vi hur grundskyddet är uppbyggt och vilken roll det spelar för medlemmar i Kommunal. Vi undersöker hur grundskyddet samspelar med inkomstpensionen och analyserar effekten av avräkning.

Grundskyddet i den allmänna pensionen

Den allmänna pensionen består i huvudsak av två inkomstgrundade delar: inkomstpension och premiepension. Utöver dessa finns ett grundskydd som syftar till att ge en basstrygghet för personer med låg eller ingen inkomstgrundad pension. Grundskyddet finansieras via statsbudgeten och består av fyra komponenter: garantipension, bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd samt inkomstpensionstillägg (IPT).

Garantipensionen är den mest centrala delen av grundskyddet och riktar sig till personer som haft låg eller helt saknar arbetsinkomst under livet. För att ha rätt till full garantipension krävs minst 40 års bosättning i Sverige. Beloppet minskar i takt med storleken på individens inkomstpension och påverkas inte av premiepension eller tjänstepension. Garantipensionen beviljas först när individen uppnått sin riktålder.

Maxbeloppet (2024) är:

- 11 907 kronor per månad för ensamstående
- 10 780 kronor per månad för gifta eller sammanboende

Utbetalningarna är indexerade mot prisutvecklingen, inte mot löneutvecklingen. Bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd är behovsprövade och kan tillkomma beroende på individens totala ekonomi.

Källa: Pensionsmyndigheten - Förändrade regler för garantipension fr.o.m. 2023

6.1 Skillnader mellan män och kvinnor

Garantipension är vanligare bland kvinnor än bland män. Det beror främst på att kvinnor i högre grad har arbetat deltid, haft lägre löner och kortare yrkesliv, vilket påverkar intjänandet till den inkomstgrundade pensionen. Enligt statistik från Pensionsmyndigheten (2023) är över 70 procent av mottagarna av garantipension kvinnor.

6.2 Inkomstens betydelse för garantipensionen

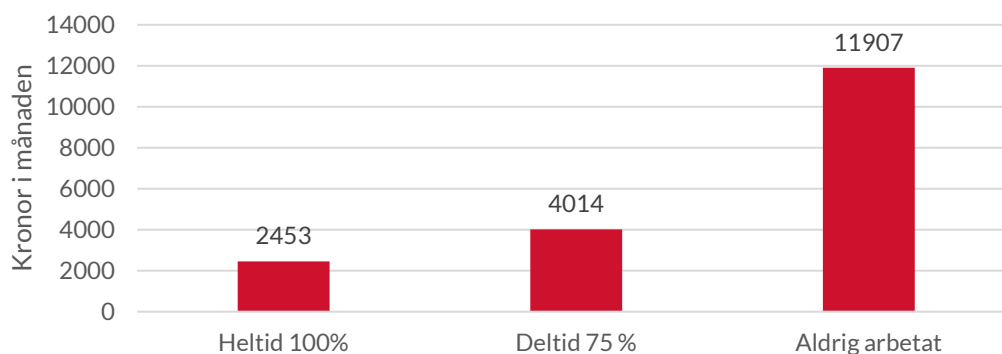
Garantipensionen är utformad som ett inkomstprövat tillägg till den allmänna pensionen. Diagrammen i figur 20 och 21 visar hur garantipensionen förändras i takt med livsinkomsten.

Vid låg eller ingen arbetsinkomst beviljas full garantipension. När livsinkomsten ökar, minskar garantipensionens belopp successivt, och upphör helt vid en viss nivå på inkomstpensionen. Figuren visar också att garantipensionens andel av den totala pensionen minskar ju högre livsinkomsten är.

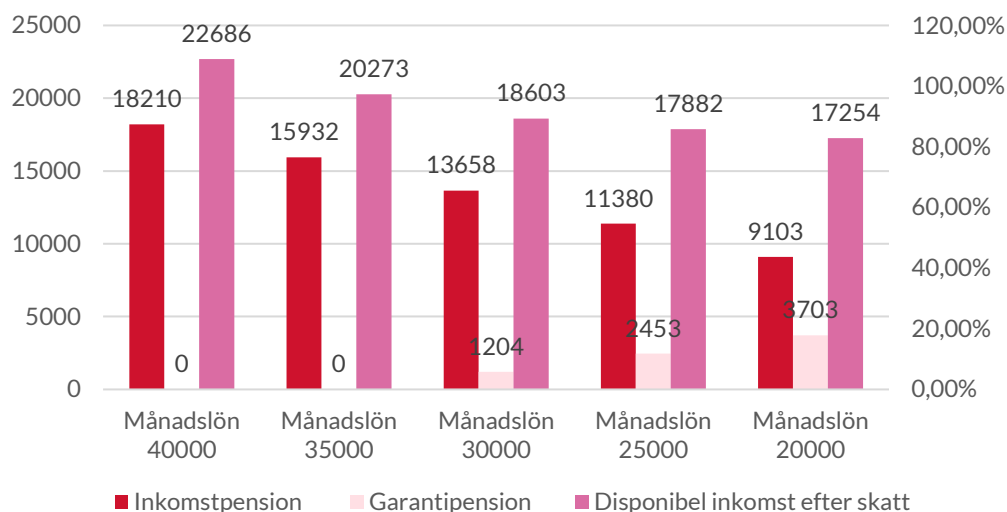
Figur 21 illustrerar relationen mellan inkomstpension, garantipension och disponibel inkomst efter skatt vid olika månadslöner. Det framgår att garantipensionen gradvis trappas ned och ersätts av inkomstpension. Även den disponibla inkomsten ökar med inkomsten, men garantipensionens bidrag minskar.

Figur 20. Garantipension

Nivå på garantipension (Y-axeln, kronor per månad) vid olika sysselsättningsgrad (X-axeln). Diagrammet visar hur garantipensionen trappas av vid högre arbetsinkomster. En person som aldrig arbetat får full garantipension, medan den som arbetat heltid får ett lägre belopp.

Figur 21. Garantipension vid olika inkomstintervall

Nivåer av inkomstpension, garantipension och disponibel inkomst efter skatt (vänster Y-axel) samt garantipensionens andel av den totala pensionen (höger Y-axel), vid olika månadslöner (X-axeln).

6.3 Garantipension i relation till sysselsättningsgrad

Typfallsberäkningar visar hur garantipensionens storlek och roll i den totala pensionen varierar med sysselsättningsgraden. I tabell 9 jämförs tre personer födda 1990, samtliga med pensionsålder 69 år: en som arbetat heltid (100 procent), en som arbetat deltid (75 procent) och en som inte har arbetat alls.

Den som aldrig arbetat får full garantipension, vilket utgör hela den allmänna pensionen.

Den deltidsarbetande får en kombination av inkomstpension och garantipension, medan den som arbetat heltid får en mindre andel garantipension som komplement till inkomst- och tjänstepension.

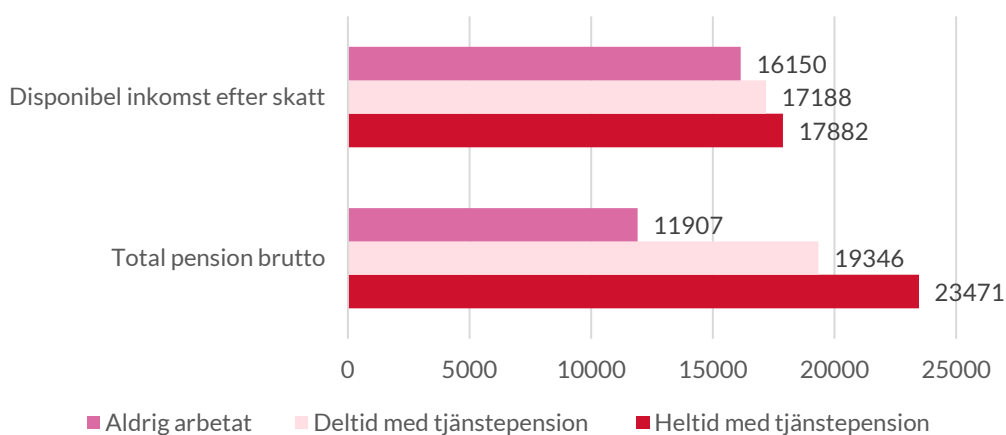
Tabellen visar att den totala pensionen före skatt skiljer sig tydligt mellan grupperna. Samtidigt är skillnaden i disponibel inkomst efter skatt mer begränsad, bland annat till följd av bostadstillägg och skatteavdrag. I det här fallet är skillnaden i disponibel inkomst mellan heltidssysselsatta och den som inte arbetat alls cirka 1 700 kronor per månad.

Tabell 9. Grundskydd vid olika sysselsättningsgrad

Födelseår 1990 - Pension vid 69 år	Heltid 100%	Deltid 75%	Aldrig arbetat
Inkomstpension	11 380	8 535	0
Premiepension	2 783	2 087	0
Inkomstpensionstillägg	575	0	0
Garantipension	2 453	4 014	11 907
Tjänstepension	6 280	4 710	0
Total pension brutto	23 471	19 346	11 907
Andel av slutlön (före skatt)	88,8%	97,6%	0%
Bostadstillägg	1 114	3 093	7 040
Disponibel inkomst efter skatt	17 882	17 188	16 150
Skillnad disponibel inkomst jämfört med aldrig arbetat	1 732	1 038	

Figur 22. Skillnad i disponibel inkomst vid olika sysselsättningsgrad

Total pension före skatt samt disponibel inkomst efter skatt (Y-axeln, kronor per månad) vid olika sysselsättningsgrad (X-axeln). Diagrammet visar att även om den totala pensionen skiljer sig avsevärt mellan grupperna, minskar skillnaden i faktisk inkomst efter skatt som resultat av grundskyddets utjämnande effekt.

6.4 Arbetslivets längd

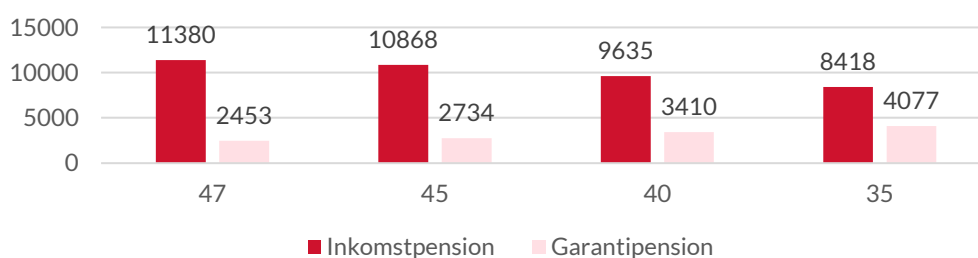
Garantipensionens omfattning påverkas också av hur många år individen har arbetat. Diagrammet i figur 23 visar hur andelen garantipension i den totala pensionen förändras beroende på arbetslivets längd.

Ju kortare tid i arbetslivet, desto mindre inkomstpension tjänas in och därmed ökar garantipensionens andel av den totala pensionen. För personer med längre arbetsliv minskar garantipensionen i takt med att den inkomstgrundade pensionen ökar.

Typfallsberäkningarna utgår från att individen arbetar fram till riktåldern. Om pensionen tas ut tidigare, eller om bosättningstiden i Sverige understiger 40 år, kan garantipensionen reduceras eller helt utebli.

Figur 23. Garantipension och inkomstpension vid olika längd på arbetslivet

Nivåer av inkomstpension och garantipension (Y-axeln, kronor per månad) vid olika antal år i arbetslivet (X-axeln). Diagrammet visar hur garantipensionens andel av den totala pensionen ökar vid kortare arbetsliv.

Delanalys. Garantipensionens dubbla effekt

► Trygghet med baksida

Garantipensionen säkrar en miniminivå, men över 70 procent av mottagarna är kvinnor som arbetat deltid eller med låg lön. Det speglar hur ojämställd arbetsmarknaden är.

► Långt arbetsliv ger liten utdelning, avräkningens konstruktion missgynnar de som jobbar heltid med låg inkomst

Garantipensionen är viktig för att ge trygghet åt dem med låga inkomster. Men eftersom den räknas av mot inkomstpension minskar värdet av varje extra krona som tjänats in. För den som arbetat heltid i 40 år är skillnaden cirka 1 500 kronor i disponibel inkomst jämfört med någon som inte arbetat alls. Grundskyddet är helt grundläggande och nödvändigt, men modellen för avräkning mot inkomstpension behöver reformeras.

► Behov av balans och reformer.

Grundskyddet måste kombineras med reformer som både värnar tryggheten och erkänner långa yrkesliv, annars urholkas principen att pensionen ska spegla arbetsinsatsen.

(Se kapitel 8. för den samlade slutsatsen och förslag till justering av garantipensionens avtrappning.)

Kapitel 7

Lika regler, olika resultat – varför blir det så och vad kan vi göra åt det?

Efter att ha följt medlemmarna i Kommunal från arbetslivets början till pensionens utfall är en sak tydlig: Systemets grundprincip om likabehandling resulterar i väldigt olika utdelning för olika grupper på arbetsmarknaden. Systemet är utformat utifrån ett antagande om ett jämställt och jämlikt arbetsliv, men verkligheten visar att alla inte har samma förutsättningar. Riktåldern höjs i takt med medellivslängden, men livslängden ökar inte för alla. Många tvingas lämna arbetslivet i förtid, många gånger av hälsoskäl och får därmed kortare arbetsliv och lägre pension.

I denna avslutande analys sammanfattar vi flera centrala glapp i pensionssystemet. I livslängd, i arbetsmiljö och i ekonomiskt utfall. Vi diskuterar varför ett system som bygger på lika regler för alla kan få så olika konsekvenser och vad som krävs för att pensionssystemet ska upplevas som rättvist och legitimt.

Övergripande analys och reflektion

Det svenska pensionssystemet vilar på löftet att det ska löna sig att arbeta hela livet. Genom livsinkomstprincipen skapas ett samband mellan arbete, inkomst och pension. Men när vi granskar det faktiska utfallet för medlemmarna i Kommunal visar det sig att detta samband ofta är brutet. Många som har arbetat ett helt yrkesliv i samhällsbärande yrken får en pension som inte räcker till.

Statistiken från kapitel 5 visar att medlemmar i Kommunal har lägre inkomstpension, lägre tjänstepension och i betydligt mindre utsträckning inkomster från kapital eller arbete efter pension. De har också en svagare ställning på arbetsmarknaden efter 65 års ålder. Det handlar inte om individuella val, utan om strukturella skillnader i livsvillkor; lägre löner, tyngre arbetsmiljö och enligt prognosen en kortare förväntad livslängd.

I denna analys identifierar vi tre genomgripande systemfel, eller glapp, som bidrar till att systemets principer får olika utfall för olika grupper: livslängdsglappet, arbetsmiljöglappet och ersättningsglappet. Två ytterligare strukturer som förstärker ojämlikheten diskuteras: Trygghetspensionens begränsningar och tjänstepensionens konstruktion. Tillsammans visar dessa mönster varför pensionssystemet i dag riskerar att undergräva sin egen legitimitet och vilka förändringar som krävs för att återställa tilltron.

7.1 Livslängdsglappet

Pensionssystemet utgår från att vi lever allt längre. Men det gäller inte alla. Medellivslängden ökar i genomsnitt, men statistiken visar att kvinnor med kort utbildning, som utgör en betydande del av välfärdens kvinnor, knappt får del av denna livslängdsvinst. Samtidigt började de arbeta tidigare i livet än tjänstemän, men möter samma höjda riktålder.

Riktåldern justeras upp i takt med att medellivslängden ökar i befolkningen som helhet. Det innebär att grupper med lägre livslängd förväntas arbeta fler år och samtidigt riskerar att få kortare tid som pensionärer. Deras pension fördelas över fler år än vad de statistiskt sett kommer att leva. Det skapar ett inbyggt förlustläge som växer för varje höjning av riktåldern.

Detta glapp mellan livslängd och pensionsregler har funnits länge men blir tydligare ju längre vi drar ut arbetslivet. Ett system som behandlar alla lika trots olika förutsättning slår hårdast mot dem som har arbetat länge, med låg lön och kan förvänta sig kortare livslängd.

7.2 Arbetsmiljöglappet

I teorin kan vi arbeta allt längre. I praktiken tar kroppen slut för många innan yrkeslivet gör det. Många av medlemmarna i Kommunal har fysiskt och psykiskt krävande arbeten där återhämtningen är otillräcklig. Arbetsmiljöstatistik visar att 42 procent arbetar under hög anspänning och att två av tre sällan hinner återhämta sig under ett arbetspass.

Följderna syns i sjukfrånvaron. Efter införandet av Trygghetspensionen har antalet sjukersättningar i åldern 61–65 ökat kraftigt. Bland undersköterskor lämnar sex av tio

arbetslivet före 65 års ålder, bland akademiker är det en av fyra. Systemet premierar inte dem som arbetar från tidig ålder, utan dem som orkar längst.

Sambandet mellan arbetsmiljö och ekonomiska förutsättningar efter pension syns också i inkomststatistiken. I kapitel 5 framgår att medlemmar i genomsnitt har betydligt lägre arbetsinkomster efter pensionering än andra i samma årskull. Det kan tyda på att många inte har möjlighet att fortsätta arbeta efter 65 års ålder, trots att det ekonomiska behovet ofta finns. Utslitning, bristande arbetsförmåga och tuffa arbetsvillkor gör att en andra karriär som jobbonär blir orealistisk för många. Resultatet blir lägre inkomst som pensionär.

När arbetsmiljön sliter ut människor före riktåldern förlorar de inte bara år av inkomst. Den inkomst de tjänat in ska också fördelas över fler år som pensionär. För den som inte orkar och måste lämna arbetslivet i 60-årsåldern på grund av arbetsmiljön blir pensionen väldigt låg och det är många år till dess att grundskyddet börjar betalas ut.

7.3 Ersättningsglappet

Pensionssystemet belönar arbete, men inte alltid på ett sätt som känns rättvist. Varje extra arbetsår efter riktåldern ger ett stort lyft i pension. Samtidigt väger flera år i början av yrkeslivet betydligt mindre. Det slår hårt mot dem som inte har möjlighet att jobba länge, till exempel på grund av ohälsa eller tunga arbetsvillkor.

Typfallsberäkningar visar att ett års arbete efter 67 års ålder kan höja pensionen mer än fyra års heltidsarbete som ung. Den som går i pension vid 63 år förlorar därför dubbelt. Färre intjänande år och pensionen fördelad över fler beräknade år. Delningstalet är det samma oavsett om man orkar hela vägen eller inte.

Tjänstepensionen mildrar en del av tappet. Men varierar mellan sektorer och avtal. För många av medlemmarna i Kommunal utgör den bara en mindre del av pensionen. Garantipensionen träder in när inkomstpensionen är låg och först vid uppnådd riktålder. Det innebär att den som tvingas gå i pension tidigare får en lägre total inkomst, trots att man kanske har ett långt arbetsliv bakom sig.

Sammantaget visar detta hur pensionssystemets konstruktion riskerar att förstärka orättvisor i stället för att väga upp för dem. Den som börjar tidigt, jobbar hela livet och inte orkar till riktåldern får minst. En höjning av pensionsavgiften till 18,5 procent skulle innebära omkring 2 000 kronor för en medlem, vilket skulle stärka det allmänna pensionssystemet och minska beroendet av grundskyddet.

7.4 Trygghetspension – ventil med begränsat flöde

Trygghetspensionen infördes för att erbjuda en väg till sjukersättning för den som saknade arbetsförmåga att arbeta fram till riktåldern. Reformen har haft effekt. Antalet sjukersättningar i gruppen 61–65 år har ökat kraftigt sedan den trädde i kraft.

Reformen fungerar främst som ventil för dem som helt saknar arbetsförmåga. Den omfattar inte personer som har nedsatt förmåga eller som inte längre kan möta krävande och tunga villkor. Skyddet fångar därmed inte upp dem som slitits ut i femtioårsåldern eller som successivt tappat orken att arbeta kvar i sina yrken.

För dessa grupper återstår i praktiken bara sjukpenningen eller att ta ut pension i förtid. Det innebär som tidigare nämnts en lägre pension resten av livet. Trygghetspensionen löser en svaghet i skyddsnätet för de som helt saknar arbetsförmåga men tar inte sikte på att vara en långsiktig lösning för de stora arbetargrupper som lämnar arbetslivet innan 65 års ålder.

7.5 Pensionsglappet vid inkomsttaket

Tjänstepensionen ska komplettera den allmänna pensionen, men konstruktionen innebär att den som tjänar över taket får högre avsättning per krona. I de flesta avtal höjs avsättningen till över 30 procent för inkomstdelar över taket. Det gör att höginkomsttagare inte bara får en högre pension i absoluta tal, utan även relativt sett större avkastning per intjänad krona. Typfallsberäkningarna i figur 11 visar att specialtläkare kan få en tjänstepension som motsvarar närmare 70 procent av slutlönen, medan motsvarande andel för undersköterskor och sjuksköterskor är runt 20 procent. Resultatet är att tjänstepensionen förstärker redan existerande inkomstskillnader och bryter principen om proportionalitet i livsinkomst.

Sammanfattande slutsats

Pensionssystemet siktar på rättvisa genom likformiga regler, men likformighet i regler ger olika resultat på en arbetsmarknad där livslängd, arbetsmiljö och löneutveckling skiljer sig markant mellan olika grupper. När livets sista lön i praktiken beror mer på hur länge kroppen håller än på hur länge man faktiskt arbetat, urholkas legitimiteten. Rättvisa ersätts av en känsla av dubbelt straff: fler år i arbete och lägre pension. Tryggheten som grundskyddet utlovar hotas när allt fler med fulla arbetsliv hamnar i samma skyddsnät som det var tänkt att bara de mest utsatta skulle behöva.

Ett pensionssystem som vill spegla arbetsinsats måste därför också spegla arbetslivets faktiska villkor, inklusive dess ojämlika livslängd, dess ojämna arbetsmiljö och dess varierande möjligheter att arbeta till och efter riktåldern. Först då kan löftet om att arbete ska löna sig "hela livet" åter bli trovärdigt för dem som byggt välfärden med sina kroppar.

Kommunals förslag för ett mer rättvist pensionssystem

Kommunal konstaterar att vi i dag har ett pensionssystem som inte levererar tillräckligt höga pensioner, inte ens till dem som har arbetat ett helt yrkesliv. Vi utesluter därför inte behovet av en mer genomgripande reform, där pensionssystemet i högre grad baseras på antal år i arbetslivet snarare än ensidigt på livsinkomst. Det är ett nödvändigt perspektivskifte, eftersom vi ser hur arbetsmarknadens inkomstklyftor följer med och förstärks in i pensionärslivet. Det gäller både den allmänna pensionen och den avtalade tjänstepensionen.

Under lång tid har politiken stått passiv vid sidan, trots att det finns ett växande behov av att reformera grunden för hur pensioner tjänas in. I väntan på att det politiska fönstret öppnas för en översyn av hela pensionssystemet menar Kommunal att ett antal konkreta reformer är absolut nödvändiga. För att återställa värdigheten och legitimiteten i det system vi har i dag.

8.1 Britt-Marie-pension – ge utslitna rätt till pension efter ett långt arbetsliv

Arbetare börjar yrkeslivet tidigare men orkar inte lika länge som tjänstemän. Inför därför en pension för den som har minst 40 tjänsteår som ger full inkomstpension fyra år före riktåldern – utan ekonomiskt avdrag. Modellen motsvarar Kommunals förslag 2022 men justeras så att även deltidsår räknas proportionellt, vilket gynnar kvinnor som arbetat deltid vissa delar av livet.

8.2 Bemanningsriktlinjer – bryter spiral av stress och sjukskrivning

Underbemanning driver upp sjukfrånvaro, vilket ökar trycket på dem som är kvar och pressar pensionerna nedåt. Lagstadgade bemanningsriktlinjer kopplar minimibemanning till antal brukare/barn/patienter. Förslaget utvecklar 2022-rapportens krav på hållbara scheman.

8.3 Löneyft i välfärden – Så länge livsinkomstprincipen råder, är det bästa sättet att få bättre pensioner att värdera de insatser som bygger välfärden

Det mest effektiva sättet att höja pensionerna är att höja lönerna. För medlemmarna i Kommunal betyder det att det samhällsbärande arbetet i välfärden måste värderas högre. Schyssta löner ger både rimliga pensioner och bättre marginaler under arbetslivet. Kommunal menar att det krävs en riktad politisk vilja för att höja lönerna i välfärden. Det handlar om att erkänna det ansvar och den kompetens som krävs i vård, omsorg, städ, skola och kollektivtrafik. Ett löneyft för dessa yrkesgrupper är inte bara en fråga om rättvisa under arbetslivet, utan också om att säkra tryggare pensioner för framtiden.

8.4 Grundpensionslyft för deltidsarbetande kvinnor – höjer de lägsta pensionerna

Garantipensionen trappas i dag av snabbt mot inkomstpension, vilket gör att många deltidsarbetande kvinnor hamnar nära grundskyddsnivå. Grundpensionslyftet innebär att

avtrappningen sker långsammare för personer med minst 30 tjänsteår. Förslaget bygger på 2022-rapportens resonemang om respektavstånd och stärker incitamenten att jobba även på deltid.

8.5 Avskaffa överkompensationen för höginkomsttagare i tjänstepensionssystemet

I dag avsätts omkring 30–31,5 procent till tjänstepension för inkomstdelar över taket i den allmänna pensionen. Syftet är att kompensera för att det inte görs några inbetalningar till det allmänna systemet för dessa inkomster. Resultatet blir att höginkomsttagare får en högre avsättning per intjänad krona, vilket förstärker pensionsskillnaderna.

För att skapa ett mer proportionerligt pensionssystem vill Kommunal att denna överkompensation avskaffas och att avsättningarna fördelas rättvist för inkomstgrupper inom avtalen. En rimlig avsättning bör även för inkomstdelar över taket spegla den nivå som gäller för övriga inkomster. För att undvika att tjänstepensionen driver på ökade klyftor mellan pensionärer.

8.6 Avgiftshöjning – en nödvändig förstärkning

Pensionsavgiften till inkomstpensionssystemet är i dag för låg för att garantera rimliga pensioner, även för den som har arbetat ett helt yrkesliv. Kommunal ser positivt på förslaget om att höja avgiften till 18,5 procent, vilket var den ursprungliga och överenskomna nivån när pensionssystemet infördes. En sådan höjning skulle stärka pensionerna för breda grupper och potentiellt minska beroendet av grundskydd. Men en avgiftshöjning är inte tillräcklig i sig. Kommunal vill att reformen också utformas med en progressiv princip: de med högst inkomster kan bidra mer och bör därför också bidra till att stärka pensionerna för dem med låga livsinkomster. Det kan ske genom att en del av avgiftshöjningen tas ut på inkomster över en viss nivå, men att de medel som därigenom genereras fördelas inom systemet. På så vis kan avgiften bidra till att minska de inkomstskillnader som förstärks av dagens konstruktion.

Ordlista över pensionsbegrepp och referenser

ATP (Allmän tilläggspension)

Det tidigare pensionssystemet som nu fasas ut och ersatts av det nuvarande inkomstpensionssystemet.

Automatisk balansering

Ett system som säkerställer pensionssystemets finansiella stabilitet. Vid underskott minskas pensionerna (broms), men vid överskott finns i dagsläget ingen mekanism för att höja pensionerna (gas).

Bemanningsgaranti

Kommunals förslag om minimibemanning i välfärden kopplad till antal brukare/barn/patienter.

Bromsen

En del av den automatiska balanseringen som kan sänka pensioner om pensionssystemets skulder överstiger tillgångarna.

Delningstal

En faktor som används för att räkna ut hur mycket pension en person får per år, baserat på beräknad återstående livslängd.

Gas

En föreslagen men ännu inte implementerad funktion i det allmänna pensionssystemet som skulle höja pensionerna vid överskott.

Garantipension

Ett grundskydd i pensionssystemet för personer med låg eller ingen inkomstgrundad pension.

Grundskydd

Den del av pensionssystemet som syftar till

att ge en bastygghet vid låg eller obefintlig inkomstpension. Består av garantipension, bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd och inkomstpensionstillägg. Är finansiellt fristående från det allmänna avgiftssystemet eftersom det finansieras ur statsbudgeten.

Inkomstindex

Ett index som speglar den genomsnittliga inkomstutvecklingen i samhället och används för att räkna upp pensioner.

Inkomstpension

Den största delen av den allmänna pensionen, som baseras på livsinkomstprincipen och fördelas i ett fördelningssystem där dagens arbetande betalar för dagens pensionärer.

Inkomstpensionstillägg (IPT)

Skattefinansierat tillägg (max 600 kr/mån) som förstärker inkomstpensionen för dem som har 9 000–17 000 kronor i månadspension.

Jobbonär

Person som fortsätter arbeta efter uttag av pension. Arbetsinkomsten benämns ibland som "jobbonärsinkomst" i rapporten.

Livsinkomstprincipen

Den grundläggande princip i det allmänna pensionssystemet som innebär att pensionen ska spegla den samlade livsinkomsten över arbetslivet.

Pensionsavgifter

Avgifter som finansierar pensionssystemet, bestående av en allmän pensionsavgift och arbetsgivaravgift.

Pensionsbehållning

Summan av de pensionsrätter en person tjänat in under sitt yrkesliv.

Pensionsgrundande belopp

Ett underlag för pensionsrätt som beräknas utifrån fiktiva inkomster för exempelvis studier, plikttjänst eller småbarnsår.

Pensionsgruppen

Ett politiskt beredningsorgan bestående av riksdagspartier som beslutar om förändringar i pensionssystemet.

Pensionsrätt

Det belopp som årligen sätts av till en persons pension baserat på inkomst och eventuellt pensionsgrundande belopp.

Premiepension (PPM)

Den del av den allmänna pensionen som placeras i fonder och som individen själv kan välja.

Privat pensionssparande

Eget sparande till pension i exempelvis fonder, försäkringar eller bankkonto.

Riktålder

Den ålder som används som riktmärke för när pensionen tidigast kan tas ut och påverkar grundskyddsnivåer.

Ränta på ränta-effekt

Beskriver den förstärkta effekt som en pensionsavsättning får om avkastningen återinvesteras över tid.

Tjänstepension

Pension som arbetsgivaren betalar in till anställda, ofta genom kollektivavtal.

Trygghetspension

Äldre regler i sjukersättningen (införd 2022) som prövar arbetsförmågan mot yrken personen haft de senaste 15 åren.

Källförteckning

Arbetsmiljöverket 2018. *Arbetsmiljön 2017 – Arbetsmiljöstatistik Rapport 2018:1.* Stockholm

Arbetsmiljöverket 2024. *Arbetsmiljön 2024 – Arbetsmiljöstatistik Rapport 2025:01.* Stockholm

Arbetsmiljöverket 2023. *Arbetsorsakade besvär 2022 – Statistik Rapport 2023:2.* Stockholm: Arbetsmiljöverket. Arbetsorsakade besvär 2022

Försäkringskassan 2017. *Socialförsäkringen i siffror 2017.* Stockholm

Försäkringskassan 2018. *Socialförsäkringen i siffror 2018.* Stockholm

Försäkringskassan 2019. *Socialförsäkringen i siffror 2019.* Stockholm

Försäkringskassan 2020. *Socialförsäkringen i siffror 2020.* Stockholm

Försäkringskassan 2021. *Socialförsäkringen i siffror 2021.* Stockholm

Försäkringskassan 2022. *Socialförsäkringen i siffror 2022.* Stockholm

Försäkringskassan 2023. *Socialförsäkringen i siffror 2023.* Stockholm

Försäkringskassan 2023a. *Svar på Regeringsuppdrag: FK 2023/004609.* Stockholm

Försäkringskassan 2024. *Socialförsäkringen i siffror 2024.* Stockholm

Försäkringskassan 2024a. *Årsredovisning 2024.* Stockholm

Försäkringskassan 2024b. *Socialförsäkringsrapport FK 2023/019272 – Vilka konsekvenser har äldrereglerna i sjukförsäkringen haft för arbetsutbudet bland äldre och för samhällsekonomin?* Stockholm

Kommunal 2024a. *Kommunals arbetsmiljöstrategi 2024.* Stockholm, Svenska Kommunalarbetsareförbundet

Kommunal 2024b. *Statistik om pensionsåldrar bland medlemmar 2024.* Opublicerat internt material, Svenska Kommunalarbetsareförbundet.

Kommunal 2024c. *Medlemsundersökning 2024.* Webbenkät genomförd av Verian den 1 mars–22 april 2024, 35 952 svar. Opublicerat internt material, Svenska Kommunalarbetsareförbundet.

Pensionsmyndigheten 2022. *Information om trygghetspension.* Stockholm
Hämtad: 20250508

Pensionsmyndigheten 2024. *Antaganden och modeller för typfallsberäkningar 2024.* Stockholm

Pensionsmyndigheten 2024b. *Pensionsåldrar och arbetslivets längd - svar på regeringsuppdrag 2024.* Stockholm

Pensionsmyndigheten 2025. *Så fungerar allmän pension 2025.* Stockholm

Pensionsmyndigheten 2025a. *Riktålder – när kan jag ta ut allmän pension?* Stockholm

Pensionsmyndigheten 2025b. *Så beräknas inkomstpensionens delningstal.* Stockholm

Pensionsmyndigheten 2025c. *Finansiering av pensionssystemet.* Stockholm

Pensionsmyndigheten 2025d. *Så tjänar du in till din pension.* Stockholm

Regeringen 2019. *Prop.2018/19:133 – En riktålder för höjda pensioner och följsamhet till ett längre liv.* Stockholm

Regeringen 2022a. *Pressmeddelande 12 april: Sjukersättning till äldre i förvärvsarbetande ålder Prop. 2021/22:220.* Stockholm

Regeringen 2024. *En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022 SOU 2024:26.* Stockholm

Regeringen 2025. *Pensionsnivåer och pensionsavgiften SOU 2025:41.* Stockholm

SCB 2023. *Medellivslängd i Sverige 2023.* Örebro

SCB 2024. *Återstående medellivslängd vid 30 års ålder efter utbildningsnivå 2000–2023.* Örebro

SCB 2025. *Medellöner i Sverige.* Örebro

SCB 2025a. *Medellöner i Sverige.* Örebro

TCO 2024. *Pensionsrapport – Ett längre arbetsliv.* Stockholm

Så blir och blev pensionen för medlemmarna i Kommunal

Kommunals rapport *Pension för mödan* från 2022 visade att många välfärdsarbetare, trots ett helt yrkesliv i samhällsbärande yrken, inte får en pension som går att leva på. Den här uppföljande rapporten fördjupar bilden och visar med ny statistik hur livsinkomstprincipen, riktåldern och grundskyddet samverkar i praktiken för medlemmar i Kommunal. Vi följer särskilt upp vad införandet av riktåldern innebär för möjligheten att arbeta längre i yrken med tuffa arbetsvillkor.